

AVRUPA ÇIKIŞLI İDEOLOJİLER VE İNSANLIĞA KARŞI SUÇLAR

Yrd. Doç. Dr. Deniz ALTINBAŞ

Ahi Evran Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü-AVİM Uzmanı
daltinbas@avim.org.tr

Özet: Demokrasi, insan hakları, aydınlanma gibi insanlığı ileri götüren kavramlar ile insanlığa karşı işlenen suçların temelinde yer alan milliyetçilik, ırkçılık, faşizm, Nazizm gibi kavramların doğdukları yer Avrupa kıtasıdır. Avrupa tarihi; kölelik, sömürgecilik, soykırım, yerlerinden etme, işkence gibi, çoğu bu kavramlara dayanan insanlık suçları ile doludur. Dünyanın birçok yerinde yaşanmış olan insanlık suçlarının Avrupa gibi “medeni” olduğu genel kabul gören bir kültürde de – kimi zaman diğer medeniyetlerden çok daha ağır bir şekilde – gerçekleşmiş olmasının nedenleri de ilginçtir. Avrupa’daki insanlık suçlarının temelinde demokrasi ve aydınlanmanın “sorun” haline gelmiş olması, ırkçılık, milliyetçilik, homojen toplum kurma arzusu, kimlik krizi, güvensizlik, çeşitli korkular, Batı’nın evrenselliği ve üstünlüğü gibi nedenler bulunmaktadır. Üstelik Avrupalılar bu suçları inkar etmekte kalmamış, her zaman “haklı” gerekçelere de sahip olmuşlardır.

Anahtar kelimeler: Faşizm, Nazizm, Irkçılık, Kültürel Irkçılık, Kölelik, Sömürge, Homojen Toplum, Evrensel Batı

EUROPEAN BORN IDEOLOGIES AND CRIMES AGAINST HUMANITY

Abstract: Concepts like democracy, human rights, and enlightenment which help improve humanity and concepts such as nationalism, racism, fascism and Nazism constituting the basis for crimes against humanity all have originated from the European continent. European history is full of crimes against humanity such as slavery, colonialism, genocide, deportation, and torture, which are mostly based on these concepts. The reason for crimes against

humanity experienced worldwide and also took place within European culture which is generally accepted as “civilized” is also interesting. At the basis of crimes against humanity in Europe lie reasons like democracy and enlightenment becoming a “problem”, racism, nationalism, the desire to establish a homogenous society, identity crisis, insecurity, various fears, and the West’s universalism and superiority. In fact, Europeans have not only denied these crimes, but have always possessed “justifiable” reasons.

Keywords: *Fascism, Nazizm, Racism, Cultural Racism, Slavery, Colonialism, Homogenous Society, Western Universalism*

Eğer kendini bir Hintli, bir Müslüman, bir Hıristiyan, bir Avrupalı veya bir başka türde tanımlarsan vahşisindir. Neden biliyor musun? Çünkü kendini insanlığın geri kalanından ayırmış oluyorsun. Kendini inanç, milliyet, gelenek açısından diğerlerinden ayırdığında bu durum şiddet doğurur. O halde, şiddeti anlamaya çalışan bir insan hiçbir ülkeye, dine, siyasi partiye mensup olmaz ki, insanlığı bir bütün olarak anlamakla uğraşsın.¹

Giriş

Avrupa'nın zulüm tarihi 11. yüzyıla kadar götürülmektedir. Yahudiler, kafirler, fahişeler, cüzzamlılar, eşcinseller dönem dönem toplum için tehlike olarak görülmüş, çeşitli sorunlar nedeniyle suçlanmış ve bu “farklı” gruplar eziyet görmüşlerdir. Farklılıkların “marjinal” ve dolayısıyla “tehlike” olarak görülmesi ve bir şekilde yok edilmesi, Avrupa tarihinde uzun zamandır mevcuttur. “Görünür şekilde” yabancıların ve farklı grupların tehdit olduğu düşüncesi, yüzyıllardır bu coğrafyada var olan bir inanıştır.² Bu şekilde bakıldığında, Avrupa tarihinde etnik temizliğin bir istisna değil, kural olduğunu³ anlamak zor değildir. Avrupa tarihini büyük ölçüde belirleyen iki karanlık çağ yaşanmıştır. 1000 yılında doğan yeni Avrupa’da, etnik özellikler açık bir şekilde tanımlanmış ve sonraki yüzyıllar üzerinde etkili olmuştur. Bu tarih sadece ayırıcı özelliklerin belirlendiği zamana değil, aynı zamanda Hıristiyanlığın da yayılma dönemine denk gelmektedir.

1 J. Krishnamurti, *Freedom from the Known*, HarperSanFrancisco, New York, 1969, ss.51-52.

2 Bu konuda tarihsel bir çalışma için bkz. Robert I. Moore, *La Persecution Sa Formation en Europe X.-XIII. Siècle*, Catherine Malamoud (çev.), Les Belles Lettres, Paris, 1991.

3 Gianluca Bocchi ve Mauro Ceruti, *Solidarity or Barbarism A Europe of Diversity Against Ethnic Cleansing*, Alfonso Montuori (çev.), Peter Lang, New York, 1997, s. 1.

Milliyetçilik, faşizm, ırkçılık, nasyonal sosyalizm, anti-semitizm gibi ideolojiler ve akımlar, doğdukları kıta Avrupa'da çok sayıda katliamlara ve soykırımlara neden olmuştur. İnsanlığa karşı bu tür suçlar, bu tehlikeli akımları icat eden Avrupalılar tarafından kıta dışına taşınarak başka birçok bölgede de işlenmiştir. İlginç olan, Aydınlanma ilkelerinin benimsendiği liberal demokrasilerin sömürgelerinde neden ve nasıl böylesine yönetimlerin üretildiğidir. Bu çalışmada, insanlığa karşı suçların temelinde var olan kavramların ne olduğu açıklanmakta, bu kavram/akım/ideolojilerin neden ve nasıl bu suçlara yol açtığı ortaya konmaya çalışılmaktadır.

KAVRAMLAR VE TANIMLARI

Milliyetçilik

Milliyetçilik kelimesinin sözlüklerde ilk kez yer alması 1798 yılına rastlamaktadır. Bu kavram ile ilgili ilk yazı, Fransız bir karşı devrimci olan Maurice Barrès'nin *Le Figaro* gazetesine yazdığı makale gösterilmektedir.⁴ 19. yüzyılın başlarında Avrupa tarafından icat edilen bir doktrin olan milliyetçilik, temelinde insanlığın doğal olarak milletlere bölündüğü, milletlerin belirli bazı özelliklere sahip olduğu ve meşru olan tek yönetim biçiminin ulusların kendi kendini yönetmesi olduğu gibi düşünceler içermektedir.⁵ Milliyetçilikte millet, siyasal örgütlenmenin temel birimi olarak kabul edilmektedir.⁶

Milliyetçiliğin aslında yaygın bir ideoloji olduğu çoğu zaman görmezden gelinmektedir. Sömürgelemeden kurtulma veya yeni bir devlet yaratma yolunda toplumsal bir hareket, aşırı sağ eğilimler, yabancı düşmanlığı ya da ırkçılık gibi örneklerle sınırlandırılmaktadır. Milliyetçi ideoloji, neredeyse hiçbir zaman demokratik devletlerin sıradan politikacılarının doktrini olarak görülmez. Bu sınırlandırmacı yaklaşımın yanlışlığı, bugünkü ulus-devletlerin yeniden üretilebilmeleri için milliyetçi ideolojinin kullanılmakta olduğu gerçeğinde görülmektedir.⁷

Serbest piyasa ekonomisinin gelişmesi ile ulus-devletin kurulması süreci birlikte gelişmiştir. Ulus-devletin temel bileşeninin ulus olması, ulusun yapısını ön plana çıkarmıştır. Klasik yaklaşımda, tercihen “homojen” ya da

4 Michel Winock, *Nationalism, Anti-Semitism, and Fascism in France*, Jane Marie Todd (çev.), Stanford University Press, California, 1998, s. 5.

5 Elie Kedourie, *Nationalism*, Üçüncü Baskı, Hutchinson, Londra vd., 1966, s. 9.

6 Atilla Yayla, *Siyasi Düşünce Sözlüğü*, Liberte, Ankara, 2003, ss. 126-127.

7 Michael Billig, “Socio-Psychological Aspects of Nationalism: Imagining Ingroups, Others and the World of Nations”, *Nationalism, Ethnicity and Cultural Identity in Europe*, Keebet von Benda-Beckmann ve Maykel Verkuyten (der.), ERCOMER, Utrecht University, The Netherlands, 1995, s. 90.

“homojenleştirilmesi gereken” ulusun; ancak ortak dil, din, tarih ve geleneklere aidiyeti doğrultusunda güçlü olabileceğine inanılmıştır. Ulus-devlet; genellikle aynı toprağı paylaşan bu insan grubunun siyasi bilinçe ve ortak devlete sahip olmasını ifade etmiştir.

Milliyetçilik, ulus-devletin doğuşu ile birlikte ortaya çıkan, modern zamanlara ait bir ideolojidir. Farklı ulusların tek devlet altında bir arada yaşaması söz konusu iken, Fransız Devrimi ile birlikte ulus ve ulus-devlet düşüncesi değişime uğramıştır. Aslında “dil veya din gibi özelliklerden bağımsız olarak, aynı yasaya bağlı olanların oluşturduğu topluluk” anlamına gelecek şekilde, bir vatandaşlar topluluğu olarak ortaya çıkmıştır. Ulus ve milliyetçilik kavramları her toplum için farklı anlamlar ifade etmiştir. Fransa’da ulusal birliği sağlayamaya yönelik bir anlama sahip olmuş, Almanya’da şiddet içermiş, İngiltere’de ise pek yer edinmemiştir.

Ulus, ulus-devlet ve milliyetçilik kavramlarını doğuran Fransız Devrimi bu açıdan incelendiğinde, devrim sürecinin başından itibaren ulus fikrinin önemli olduğu görülmektedir. Avrupa’nın ilk ulus-devletlerinden olan Fransa’nın “birliği”nin farkında olanlar, vatandaşlarından ziyade yöneticiler olmuştur. “Ortak çıkarlar ve ortak bir kişilik çerçevesinde bir arada bulunmayı öngören bir Fransa” fikrinin XVIII. yüzyıla kadar belirmemiş olduğu genel kanıdır. Bu da, despotizm karşıtlığını vurgulayan egemen halk düşüncesini ifade eden “ulus” kavramının ortaya çıkması ile paralel bir gelişme göstermiştir. Despot bir ülkenin *patrie* (vatan) kabul edilemeyeceği düşüncesi kuvvetli olmuştur ve *patriot* (vatansever) da aristokratın zıt anlamlısı olarak kullanılmıştır; ki bu inanç 1789 Devrimi’nin sloganlarından biri haline gelmiştir.⁸

Fransız milliyetçiliğinin başlıca iki anlamda kullanıldığı görülmektedir. Birincisi egemen ulus-devlet yaratma çabasını ifade etmek içindir, ikincisi ise sömürge halklarının bağımsızlıklarını elde etme mücadelesi çerçevesindedir. Devrimcilerin ulus yaratma çabası içinde toplum sözleşmesi, hukuk, anayasa ve özgürlük başlıca destekleyici kavramlar olarak kullanılmıştır. “*La Patrie*” kavramı, işte bu çerçevede ortaya çıkmıştır. Bireylerin doğdukları yere bağlanmasını esas alan “*Patrie*” kavramı XVIII. yüzyılda özgürlük düşüncesini de ifade etmeye başlamıştır. 1789 yılında “*patriot*” denildiğinde sadece doğduğu ülkeyi seven kişi değil, aynı zamanda özgürlüğü seven kişi anlamı ifade edilmiştir. Dolayısıyla, “*patrie*” kavramı Devrim’in duygusal sembolü haline gelmiştir.⁹

8 Theodore Zeldin, *France: 1848-1945*, II. Cilt, Clarendon Press, Oxford, 1977, s. 4.

9 William H. Sewell, Jr., “Ideologies and Social Revolutions: Reflections on the French Case”, T.C.W. Blanning (der.), *The Rise and Fall of the French Revolution*, The University of Chicago Press, Chicago ve Londra, 1996, s. 311.

Fransız Devrimi sırasında, çoğunlukla “cumhuriyetçi milliyetçilik” kavramı kullanılmıştır. İnsan Hakları Beyannamesi’nin 3. maddesinde “egemenlik ulusa aittir, hiç kimse kaynağını ulustan almayan bir egemenliği kullanamaz” denilmektedir. Dolayısıyla, cumhuriyetçi milliyetçilikte başlıca vurgu “genel irade” kavramına yapılmaktadır.

Fransız cumhuriyetini kuranlar, Fransız ulusu yaratmak amacıyla girdikleri mücadelede milliyetçilik ideolojisinden faydalanmışlardır. Devrim sonrasında milliyetçilik, tüm Avrupa’yı Fransız yönetiminde birleştirmek amacıyla gerçekleştirilen Napoleon Savaşları sırasında başlıca itici güç olmuştur.

Milliyetçiliğin ortaya çıkışı konusunda her ne kadar hâkim görüş Fransız Devrimi’ni gösterse de, öncesinde böyle bir doktrinin var olduğuna dair bazı işaretler bulunmaktadır. Jean d’Arc¹⁰ efsanesinin belirgin ve güçlü bir Fransız kimliğinin, milliyetçiliğinin ve baskın Katolik inancının doğuşundaki rolü gözden kaçırılmamalıdır. XV. yüzyılda henüz bir “ulus” anlayışı olmasa da, Jean d’Arc, “halk” içinde özgürlük düşüncesinin uyanmasına ve bu uğurda savaşılacağına inanılmasına neden olmuştur. Bu nedenle, milliyetçiliğin keskin çizgilerle Devrim’e bağlanması tartışmalı görünmektedir.

Fransız Devrimi çerçevesindeki milliyetçilik kavramının anlamı olumsuz, dışlayıcı, ırkçı nitelikte olmamıştır. Fransız topraklarında doğan herkesin Fransız ulusunun bir parçası sayıldığı Fransız milliyetçiliği, Alman milliyetçiliğinde olduğu gibi kan esasına dayanmamış, dolayısıyla içinde ırkçı ve yabancı düşmanı unsurları önemli boyutlara varacak derecede barındırmamış ve kapsayıcı olmuştur. Fransa’nın aşırı milliyetçi akımları dahi, Alman milliyetçilik ve ırkçılık anlayışlarının çok fazla etkisinde kalmamış, daha çok İtalyan faşizmini benimsemiştir.

Fransa’da milliyetçiliğin olumsuz anlamda kullanılmaya başlanması, Dreyfus Olayına¹¹ rastlamaktadır. Kavramın bu dönemden sonraki anlamı, “herşeyin ulus-devletin çıkarları, gücü, kudreti ve büyüklüğüne teslim olması”nı ifade

10 15. yüzyılda yaşamış olan ve vatani Fransa’yı İngiltere’ye karşı savaşarak savunan genç kadın. İngilizler tarafından esir alındıktan sonra “kafir” olduğu gerekçesiyle 19 yaşında iken yakılarak öldürülmüş, ölümünden beşyüz yıl sonra azeze ilan edilmiştir. Jean d’Arc, bugün Fransa için özellikle milli duyguları ifade eden kutsal bir simgedir.

11 Alsaslı bir Yahudi olan Yüzbaşı Alfred Dreyfus, 1894 yılında Fransız Ordusunun gizli plan ve bilgilerini Almanlara satmakla suçlanarak ordudan atılmıştır. Hakkında yetersiz kanıt bulunması, Dreyfus’un suçunu tartışmalı hale getirmiştir. Dreyfus ordudan atıldıktan sonra da belgelerin Almanlara ulaştığı anlaşılmış ve Fransız Ordusu’nun bir başka mensubunun suçlu olduğu ortaya çıkmıştır. Yüzbaşının suçsuzluğu anlaşıldığında ise sadece küçük bir “pardon” denilmiş ve Dreyfus, 1906 yılına kadar tamamen aklanamamıştır. Dreyfus olayının önemi, Dreyfus’un Yahudi olmasından ileri gekmektedir. Dreyfus, Fransa’daki Yahudi düşmanlığının görüntüsü olmuştur.

etmeye başlamıştır.¹² Günümüzde milliyetçilik ile faşizm arasında bağlantı kurulmasının temelinde, bu düşünceler bulunmaktadır. Milliyetçi insan, en güçlü milletin ve en güçlü devletin kendisinininki olmasını ister.

Milliyetçilik Avrupa kültür ve geleneğinde pejoratif bir kavram iken, başka coğrafyalarda olağan, hatta olması gereken bir özellik olarak kabul edilmektedir. Temelinde tarihte yaşananların bulunduğu bu farklılık nedeniyle, milliyetçilik ile vatanseverlik kavramlarının ayrılması önemlidir. Milliyetçilik, kendi milletini üstün görürken, diğerlerini kendinden aşağı gören, ırkçı unsurlar içeren saldırgan bir ideolojidir. Vatanseverlik ise, kendi vatanını, milletini sevmekten ibaret olan bir duygudur.

Milliyetçilik kavramı, eğer “mensup olunan ulusa bağlılık duyguları” anlamına geliyorsa, diğer bir ifadeyle vatanperverlik veya yurtseverlik içerikli ise olumsuz değildir. Ancak mensup olunan ulusun diğer uluslardan üstün görülmesi, diğerlerinin haklarının işgal edilerek bunun olağan bulunması gibi sonuçlar da içerebilmektedir. Zamanla, özellikle Avrupa kıtasında yıkıcı hale gelen ve olumsuz içerikli olan milliyetçilik, diğerlerine yönelik nefret ve saldırganlık gibi duyguları içeren radikal bir ideolojidir. Bu tür milliyetçiliğin temelinde çoğunlukla demos ile etnos arasındaki gerginlik vardır.¹³ Fransız Devrimi'nin ortaya çıkardığı milliyetçilik anlayışının içinde düşmanca unsurlar bulunmazken, bu ideolojiyi yapıcılık ve uçuluk düşüncelerinden uzaklaştırarak içine olumsuz duygular katanlar Alman romantikler olmuştur. Böylece ayrıcalıklı, üstün kültürlü devlet anlayışı ortaya çıkmıştır.¹⁴

Irkçılık

Irkçılık; insanların kan, renk gibi genetik ve biyolojik olarak çeşitli türlere bölünmesi ve bunun sonucunda üstün ve aşağı ırklar şeklinde ayrımların yapılmasıdır. Irkçı yaklaşımda, bireyler, fiziksel özelliklerine göre, ırk bazında gruplara ayrılır. Biyolojik olarak farklı ırktan olanlar arasında eşitsizlik ve hiyerarşik düzen olması gerektiğine inanılır. Bazı insan gruplarına, ırklarından ötürü düşmanlık benimsenmesi ve tahammülsüzlük, ırkçılığın eyleme dökülmesidir. Irkçılık bir ideoloji olarak değerlendirilebilir,

12 Michel Winock, *Nationalism, Anti-Semitism, and Fascism in France*, Jane Marie Todd (çev.), Stanford University Press, Stanford, California, 1998, s. 6.

13 Abby Peterson, “Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe” Sandro Fridlitzus ve Abby Peterson (der.), *Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1996, s. 3.

14 Philippe Raynaud ve Stéphane Rials (yayına hazırlayan), İsmail Yerguz vd. (çev.), *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, İletişim, İstanbul, 2003, ss. 929 vd.

çünkü bir inanç ve düşünceler sistemidir. Irkçılık, her ne kadar temelinde biyolojije dayansa da, toplumsal olarak inşa edilmiştir.

Bazı ırkların diğerlerine göre daha aşağı ya da daha üstün olduğu düşüncesine “ırksal önyargı” denir. Irkçı insan, ırksal önyargılara dayanarak, nedenini açıklayamadan, hedef grubu bütün kötülüklerin kaynağı olarak görür.¹⁵ Irkçının “öteki” kategorisinde kendisinin tam ters olumsuz özellikleri yer alır: Siyahlar köle ise beyazlar özgürdür, Avrupalılar medeni ise diğerleri yabaniydir.¹⁶ Irkçılık, etnosantrizmden farklı olarak “sadece ben üstünüm” demekle kalmayıp, aynı zamanda “sen aşağılıksın” düşüncesini de içermektedir.¹⁷

İrkçilik üzerine az sayıda çalışma yapılmıştır. 18. yüzyılın başlarında Boulainvilliers “Fransız Soyluları Hakkında Bir Deneme” adlı eserinde ırk kuramını ortaya atmıştır. Amaç, Fransız soylularının ayrıcalıklarına bir gerekçe bulmak olmuştur. Yaptığı çalışmada, Fransız asillerinin Frank soyundan, sıradan Fransızların ise Galli olduklarını ileri sürmüştür.¹⁸ Nitekim Napoleon, kendisini hem Romalı Sezar hem de Alman Charlemagne ile akraba olarak görmüş, Fransa’nın kusurlarını, içinde bulunan Galli unsurlara bağlamıştır.¹⁹ Boulainvilliers’in çalışmasının asiller ile sıradan insanların ırklarını ayırmaktaki amacı mutlak monarşi karşısında Fransız soylularının ayrıcalıklarını savunmak olduğundan²⁰ bilimsellikten uzak kalmıştır.

Gobineau, “İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine Deneme” başlıklı çalışmasında uygarlık tarihini ırklar üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Bazı ırklar uygarlıklar kurmuş, bazıları uygarlıklar yıkmış ve bütün uygarlıklar beyaz ırklardan çıkmıştır. Gobineau, ırkların karışmasının, dolayısıyla saflığın bozulmasının en büyük tehlike olduğunu iddia etmiştir. Çünkü, ırklar karıştığında aşağı ırkların yükseldiğini, ancak üstün ırkların düştüğünü savunmuştur. Bu durum, Gobineau’ya göre uygarlıkların çökmesine neden olmaktadır.²¹

Aryan ırk teorisinin kavramsal kurucusu Françis Galton’dur. Darwin’in

15 Gündüz Aktan, “İrkçilik Konferansı”, 10 Eylül 2001, *Açık Kriptolar*, Aşina, Ankara, 2008, s. 259.

16 Eduardo Bonilla-Silva, “Rethinking Racism: Toward a Structural Interpretation”, *American Sociological Review*, Cilt 62, No. 3, Haziran 1997, s. 471.

17 Gündüz Aktan, “AB’nin İslam’la Sorunu”, 24 Ekim 2001, *Açık Kriptolar*, Aşina, Ankara, 2008, s. 262.

18 Boulainvilliers, *Essai sur la noblesse de France*, 1732’den aktaran Theodore Zeldin, *France: 1848-1945*, II. Cilt, Clarendon Press, Oxford, 1977, s. 10.

19 Theodore Zeldin, *France: 1848-1945*, II. Cilt, Clarendon Press, Oxford, 1977, s. 10.

20 Alâeddin Şenel, *Çağdaş Siyasal Akımlar*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2001, s. 190.

21 Alâeddin Şenel, *Çağdaş Siyasal Akımlar*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2001, s. 192.

kuzeni olan Galton, aşağı ırktan olan insanların Aryan ırkının doğal sosyo-politik gelişimine engel olduğunu ve toplumun kalitesini bozduğunu savunmuştur. Galton'a göre toplumun kalitesi bilimsel bir şekilde ele alınması gereken bir konudur. Galton'un önemi; ırk, beyaz ırk, üstün ırk ve gen çalışmaları ile ırkçılık ve ayrımcılık gibi görüşlerin önünü açmış olmasıdır.²²

Sosyal Darwinizm, ırkçılığın gelişmesinde etkili olmuştur. Örneğin Hitler, zayıf ırkların elenerek ortadan kalkacağını düşünmüştür. Fakat zayıf ırkların sömürülmesi Alman emperyalizmi açısından faydalı görülmüştür. Bu da, zayıf ırkların varlığını sürdürmesi gerekliliğini ortaya çıkararak bir çelişki oluşturmuştur.

İrkların biyolojik bir anlamının olmadığı bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Dolayısıyla bilimsel bir değeri bulunmamaktadır. Irk, biyolojik olarak değil toplumsal olarak belirlenmiş bir kategoridir.²³ Ancak toplumsal ve siyasi öneme sahip olduğu göz ardı edilmemelidir.

İrkçilik konusunun ele alınmasında bazı sorunlar vardır. Bunlardan en önemlisi, ırkçılığın bireysel düzeyde incelenmesi gereken psikolojik bir fenomen olarak görülmesidir. Eğer ırkçılık bireysel bir sorun olarak görülür ve toplumun bir parçası olarak görülmezse, o zaman toplumsal düzeyde bazı eksiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu bakış açısına göre sosyal kurumlar ırkçı olamaz, ırkçılık çalışmaları da sadece ırkçı insanların incelenmesi ile sınırlı hale gelir.²⁴

Yapısal ırkçılık, ırkçılığın toplumun yapısına sirayet etmesidir. Böylece, politikaların, kurumların, kültürel uygulamaların içinde sürekli yer alır. Bu süreçte, ırkçılığa maruz kalanlar sürekli ayrımcılığa uğrar ve dezavantajlı konumlarını sürdürürler. Benzer şekilde, kurumsal ırkçılık da, ırkçılığın ve eşitsizliklerin devam etmesini sağladığından gözden kaçırılmaması gereken önemli bir konudur. İrkçılık, üstü kapalı bir şekilde de sürdürülebilir. Örneğin, insanlar siyahların devlet yardımı almalarına karşı olduklarını açıkça dile getiremezler, fakat siyahların kendi sorunlarını çözmek için yeterince çaba sarf etmediklerini söyleyeceklerdir.²⁵

22 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, s. 49.

23 Eduardo Bonilla-Silva, "Rethinking Racism: Toward a Structural Interpretation", *American Sociological Review*, Cilt 62, No. 3, Haziran 1997, s. 472.

24 Eduardo Bonilla-Silva, "Rethinking Racism: Toward a Structural Interpretation", *American Sociological Review*, Cilt 62, No. 3, Haziran 1997, s. 467.

25 Paul M. Sniderman, Thomas Piazza, Philip E. Tetlock, Ann Kendrick, "The New Racism", *American Journal of Political Science*, Cilt 35, No. 2, Mayıs 1991, s. 424.

Eski Yunan ve Roma medeniyetlerinde ayırımcılık yapılmış, ancak kültürel kriterlere dayalı bir şekilde yapılmıştır. Dünyadaki en geniş ve en tehlikeli ırkçılık Batı Avrupa ve sömürgelerinde görülmüştür. Katolik ülkeler ırk konusunda daha hoşgörülü ve daha evrensel tutumlara sahip iken, Protestanlar ve sömürge uzantıları ırkçı olmuşlardır.²⁶ ırkçılık Batı kültürünün bir parçasıdır, devam eden ve yeni olmayan bir olgudur.²⁷ Edward Said, “*Oryantalizm*” adlı eserinde, yüzyıl önce her Avrupalının ırkçı, emperyalist ve tam anlamıyla ethno-merkezci olduğunu ileri sürmektedir.²⁸

Kültürel ırkçılık – Yabancı Düşmanlığı – Xeno-ırkçılık

ırkçılık durağan bir olgu olmayıp, değişmektedir. “Kültürel ırkçılık” ya da “yeni ırkçılık” biyolojik özellikler değil, kültürel özellikler çerçevesinde insanları “aşağı” ve “üstün” olarak ayırır.

Biyolojik temelli ırkçılık, II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa’da etkisini kaybetmiştir. Taguieff’in “farklılıkçı ırkçılık” (*racisme différentialiste*), Wieviorka’nın “kültürel ırkçılık” (*racisme culturelle*) şeklinde ifade ettiği bu yeni ırkçılık, biyolojik ırklar arasında değil, kültürler/etnikler arasındaki farklılıklara ve üstünlüklere dayanmaktadır. Kültürel ırkçılıkta, farklı etnik gruplar kaliteyi düşüreceğinden ayrı tutulmalıdır.²⁹ Silverman, bu ırkçılık türünün, uluslararası iş gücü dolaşımının yoğun olduğu ve ulus-devletin kriz içinde bulunduğu sömürge sonrası dönemden geldiğini ileri sürmektedir.³⁰

Yeni ırkçılığın gücü, ırkçılık gibi görünmemesindedir. Siyasi bir mesele olarak ırkçılık, sanki ortada yokmuş gibi görünmekle beraber aslında daha bölücüdür.³¹ Örneğin, ırkçılığın olumsuz imajının olması sebebiyle, Avrupa’daki eleştirilerin Araplara değil İslam’a yöneltildiği ileri sürülmektedir. “Arap” bir ırk olduğundan, “ırkçı” damgasını yememek için

26 Gündüz Aktan, “Avrupada ırkçılığın Kökenleri”, *Ermeni sorunu. Temel Bilgi ve Belgeler*, Ömer Engin Lütem (der), Genişletilmiş 2. Baskı, Terazi Yayıncılık, Ankara, 2009, ss. 224-225.

27 Jens Rydgren, “Meso-level Reasons for Racism and Xenophobia Some Converging and Diverging Effects of Radical Right Populism in France and Sweden”, *European Journal of Social Theory*, Cilt 6, No. 1, 2003, s. 55.

28 Edward Said, *Orientalism*, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1978, s. 204.

29 Jens Rydgren, “Meso-level Reasons for Racism and Xenophobia Some Converging and Diverging Effects of Radical Right Populism in France and Sweden”, *European Journal of Social Theory*, Cilt 6, No. 1, 2003, s. 48.

30 Maxim Silverman, *Deconstructing the Nation. Immigration, Racism and Citizenship in Modern France*, Routledge, Londra ve New York, 1992, s. 104.

31 Paul M. Sniderman, Thomas Piazza, Philip E. Tetlock, Ann Kendrick, “The New Racism”, *American Journal of Political Science*, Cilt 35, No. 2, Mayıs 1991, s. 423.

İslam'ın konu edilmesinin daha entelektüel görüldüğü savunulmaktadır.³² Yahudilerin, Avrupa'ya yerleştiklerinde, farklı bir din mensubu olmalarının ve İsa'nın katili oldukları yönündeki inancın yanısıra farklı ırktan olmaları, anti-semitizme neden olmuştur. Müslümanlar ile Yahudiler arasında paralellik kurulmakla birlikte, bugün ırk konusu bastırılmakta, din ve tarihî konular ön plana getirilmektedir.³³

Söz konusu olan yeni tür yabancı düşmanlığı, “xeno-ırkçılık” olarak adlandırılmaktadır. Sivanandan tarafından geliştirilen kavram, “globalleşme sebebiyle yerlerinden ve mülklerinden olan ve Avrupa'ya fırlatılanlar” için kullanılmaktadır. 1990'lı yıllarla birlikte görülmeye başladığı ileri sürülen xeno-ırkçılığın, renk gözetmeksizin her tür yabancıyı hedef aldığı savunulmaktadır.³⁴

İrkçilikla ilgili olan bir başka kavram “yabancı korkusu” dur (*xenophobia*). Yabancı korkusu – ya da yabancı düşmanlığı – “farklı” ve “yabancı” olan bireylerden duyulan korkudur; aynı zamanda “herkesden farklı olanlara” yönelik düşmanlığı da içerir.³⁵ Her toplum, yabancılara yaklaşımında çeşitli yöntemler kullanmıştır. Sıklıkla kullanılan iki yöntemden biri, “farklı olanı benzer yaparak kendinden olandan ayıramayacak hale getirmek” anlamındaki asimilasyon, diğeri ise yabancılardan “kusularak” toplum içindeki iletişim ve etkileşim sürecinde dâhil edilmeme suretiyle dışlanmasıdır.³⁶

Yabancı düşmanlığı da, yeni ırkçılık çerçevesinde, artık biyolojik ırk temelli olmaktan öte, kültürel özelliklere dayanmaktadır. Zaten ırklarla ilgili biyolojik ve genetik çalışmaların kategorilendirmeleri ve bulguları hiçbir zaman gerçek bilimsel sonuçlar olmamıştır.³⁷ İrkin bilimsel olarak anlamsızlığı ve sadece bir mit olduğu sık sık dile getirilmiştir. Ancak yine de tabî ya da biyolojik bir

32 Adam LeBor, *A Heart Turned East. Among the Muslims of Europe and America*, St. Martin's Press, New York, 1998'den aktaran Robert J. Pauly, Jr., *Islam in Europe: Integration or Marginalization?*, Ashgate, Aldershot, 2004, s. 44.

33 Aristide R. Zolberg ve Long Litt Woon, “Why Islam is like Spanish: Cultural Incorporation in Europe and the United States”, *Politics & Society*, Cilt 27, No. 1, Mart 1999, s. 16.

34 A. Sivanandan, “Poverty is the New Black”, *Race & Class*, Cilt 43, No. 2, 2001'den aktaran Liz Fekete, “Anti-Muslim Racism and the European Security State”, *Race & Class*, Cilt 46, No. 1, 2004, s. 4.

35 Jens Rydgren, “Meso-level Reasons for Racism and Xenophobia Some Converging and Diverging Effects of Radical Right Populism in France and Sweden”, *European Journal of Social Theory*, Cilt 6, No. 1, 2003, s. 48.

36 Zygmunt Bauman, “Making and Unmaking of Strangers”, Sandro Fridlizius ve Abby Peterson (der.), *Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1996, ss. 60-61.

37 Linda Vigilant, “Race and Biology”, *Global Convulsions Race, Ethnicity, and Nationalism at the End of the Twentieth Century*, Winston A. Van Horne (der.), State University of New York Press, New York, 1997, ss. 58-59.

önemi olmasa da, toplumsal bir olgu olduğu gerçektir.³⁸ Sadece ten rengi ile sınırlı olmayan ırkçılık, kültürel farklılıkları ihtiva etmeye başlamıştır.³⁹ Etnik ayrımcılık renk, kültür ve coğrafi orijini ihtiva etmektedir.⁴⁰ Yeni olan nokta, listedeki Yahudi, çingene ve eşcinsellere, Asyalıların, siyahların ve Müslümanların eklenmesidir.⁴¹

Her toplumda yabancılar vardır, ya da Bauman'ın ifadesiyle, her toplum kendi yabancılarını üretir, fakat her toplum, diğerleri ile benzemeyecek şekilde kendi yabancı türünü üretir.⁴² Bazı insanları yabancı yapan, dolayısıyla rahatsız edici ve sinirlendirici bir “sorun” haline getiren şey, açıkça görülmesi gereken sınır çizgilerini belirsizleştirmeleridir.⁴³ Modern yabancılarla post modern yabancılar arasındaki fark şöyledir: modern yabancılar yok edilmek üzere damgalanırken, post-modern yabancılar ister neşe ile ister kin ile olsun buldukları yerlerde kalacaklardır.⁴⁴

Avrupa, farklılar ve yabancılar konusunda tarihin her döneminde katı olmuştur. Homojenlik bozulduğunda rahatsız, tedirgin olmuş ve korkmuştur. Korkunun verdiği adrenalin onlarda saldırganlık ya da düşmanlık olarak ortaya çıkmıştır. Asimile etme çabaları sonuç vermediğinde yok etmeye girişen Avrupalılar, bugün “yabancı unsurlarla” yaşamının yollarını hâlâ bulmuş değillerdir. Aslında bugün sorun, yabancılardan nasıl kurtulunacağı değil, onlarla günlük hayatta ve daimi olarak nasıl yaşanacağıdır.⁴⁵ Ancak Avrupalılar bu konuda zorlanmaya devam etmektedirler.

-
- 38 Ronald E. Hall ve Jonathan Livingston, “Psychological Colonization: The Eurocentrism of Sociology vis-à-vis Race”, *Current Sociology*, Cilt 51, No. 6, Kasım 2003, ss. 637, 638.
- 39 T. Modood vd., *Ethnic Minorities in Britain: Diversity and Disadvantage*, Policy Studies Institute, Londra, 1997'den aktaran Fatima Husain ve Margaret O'Brien, “Muslim Communities in Europe: Reconstruction and Transformation”, *Current Sociology*, Cilt 48, No. 4, Ekim 2000, s. 3.
- 40 Fatima Husain ve Margaret O'Brien, “Muslim Communities in Europe: Reconstruction and Transformation”, *Current Sociology*, Cilt 48, No. 4, Ekim 2000, s. 4.
- 41 Pieter Sjoerd van Koningsveld, “Müslüman Varlığına Avrupa'nın Tepkisi”, *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, Shireen Hunter ve Huma Malik (der.), Can Demirkan, Deniz Öktem, Ercüment Asil, Asma Mermer (çev.), Gelenek, İstanbul, Temmuz 2003, s. 80.
- 42 Zygmunt Bauman, “Making and Unmaking of Strangers”, Sandro Fridlitzius ve Abby Peterson (der.), *Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1996, s. 59.
- 43 Zygmunt Bauman, “Making and Unmaking of Strangers”, Sandro Fridlitzius ve Abby Peterson (der.), *Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1996, s. 68.
- 44 Zygmunt Bauman, “Making and Unmaking of Strangers”, Sandro Fridlitzius ve Abby Peterson (der.), *Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1996, s. 73.
- 45 Zygmunt Bauman, “Making and Unmaking of Strangers”, Sandro Fridlitzius ve Abby Peterson (der.), *Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1996, s. 74.

Faşizm

Faşizm; tanımlanması ve yorumlanması zor olan kavramlar arasında yer almaktadır. Çünkü faşizm tartışmalarında bir görüş birliği bulunmamaktadır. Zaman ve mekan olarak sınırlarının muğlak olması hangi yönetimlerin faşist olduğu konusundaki tartışmaları karmaşıklştırmaktadır. Örneğin Stalin faşist yöneticiler arasına dahil edilmeli midir? Avrupa dışındaki hareketler de faşist olarak nitelendirilebilir mi? Bu bağlamda Saddam Hüseyin faşist midir? Peron liderliğindeki Arjantin ya da 1930'lu yılların Japon İmparatorluğu faşist olarak değerlendirilebilir mi?⁴⁶

Bir ideoloji olarak 20. yüzyılda ortaya çıkan faşizm, nasyonal sosyalizm ile birlikte modernleşme süreci içinde gelişmiştir. Bu süreç; 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'nın ve dünyanın sanayi devrimi sonrasında sosyo-ekonomik dönüşümü, Aydınlanma ve Fransız devrimleri ile demokrasinin doğması, kapitalizmin globalleşmesi gibi değişimler içermiştir. Faşizm; Aydınlanma, pozitivizm, rasyonalizm, kitle demokrasisi gibi ilkelere karşı bir hareket biçiminde gelişmiştir.

Faşizm, sanayi öncesi geleneklerin kuvvetli olduğu, halkı sanayileşmeye yabancı kalan toplumlarda ortaya çıkmıştır.⁴⁷ Faşizmden önceki sistemlerin/rejimlerin bozukluğu faşist yönetimlerin iktidara gelmesini kolaylaştırılmıştır. Toplumda güç ve birlik gereksinimi olduğu genel kamu haline gelmiştir.⁴⁸ I. Dünya Savaşı'nın zihinlerde yarattığı şok, faşizmler için gerekli ortamı sağlamıştır.⁴⁹

Faşizmde en önemli unsur/amaç devlet olduğundan parlamenter demokrasi, liberalizm, eşitlik, özgürlükler gibi değerlere karşı çıkılmış, agresif bir dış politika benimsenmiştir. Güç, ordu, asker ve bir kült olarak liderlik önemlidir. Faşizmin temel değerleri güç, birlik, dayanışma, liderlik olmuştur.⁵⁰

Faşizmin ilk uygulayıcısı olan Mussolini'nin liderlik vasıfları, bu doktrinin gelişmesinde en etkili unsur olarak gösterilir. Mussolini olmasaydı, İtalya'da

46 Robert O. Paxton, "The Five Stages of Fascism", *The Journal of Modern History*, Cilt 70, No. 1, Mart 1998, s. 1.

47 Wolfgang Sauer, "National Socialism: Totalitarianism or Fascism?", *The American Historical Review*, Cilt 73, No. 2, Aralık 1967, s. 420.

48 Corrado Gini, "The Scientific Basis of Fascism", *Political Science Quarterly*, Cilt 42, No. 1, Mart 1927, s. 109.

49 Gilbert Allardyce, "What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept", *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 381.

50 Mümtaz'er Türköne (ed.), *Siyaset*, Lotus, Ankara, 2003, ss. 133-134.

faşizmin başarılı olamayacağı ileri sürülür. Hatta faşist rejimi tasvip etmeyenlerin dahi Mussolini'ye saygı duyduğu ve sınırsız gücünü sorgulamadığı iddia edilmektedir.⁵¹

Mussolini, demokratik sistemi kendi avantajı için kullanarak faşizm uğruna liberal kurumları ortadan kaldırmıştır. Zaten sorunlar yaşamakta olan demokratik sistemi Mussolini tek başına yıkmamıştır. Savaş nedeniyle istikrarsızlık, geleneksel değerlerin sarsılması, toplumsal ve siyasi düzenin bozulması gibi sorunlar, Mussolini'den daha önce ve daha kuvvetli biçimde demokrasiyi sarsmıştır. Ayrıca, tüm Avrupa'yı sarmış olan devrimci sosyalizmin liberal kurumların sarsılmasındaki etkisini unutmamak gerekir.⁵²

Faşist düşünür Giovanni Gentile (1875-1944) "her şey devlet için, hiçbir şey devlete karşı ve devletin dışında değil" demiştir.⁵³ Mussolini'nin 1932 yılında yayınlanan "Faşizm Doktrini" isimli çalışmasının yazarı Gentile'dir. Devlet bir numaralı amaçtır. "Devlet çıkarı" / "hikmet-i hükümet" (*raison d'état*) düşüncesi hukuk ile zıtlaşan bir mücadele biçimini ifade eder. Gerekli görüldüğünde yönetme sanatıyla birlikte ortaya çıkan hukuksuzluğun kalıntısıdır. Ancak "*raison d'état*" düşüncesini sadece faşizm ile ilintilendirmek doğru değildir.⁵⁴

İtalyan faşizminin sloganı "1789 öldü" şeklinde idi. Dolayısıyla, faşizmin Fransız Devrimi ile yaygınlaşan rasyonalizm, ilerleme, özgürlük ve eşitlik gibi değerlere karşı bir tepki olarak çıktığı söylenmelidir. Fransız Devrimi bireysel hak ve özgürlüklere önem verir ve bireyleri ön plana çıkarırken, faşizm vurguyu devlet üzerine yapar. Dolayısıyla faşizmde birey devlet içindir. Eşitliğe karşı olmasının bir sonucu olarak sosyalizme de karşıdır. Faşizmde, sosyalizme benzer bir şekilde sınıfların birleştirilmesi vardır. Ancak bütün sınıfların yüce iktidar tarafından temsil edildiği düşünülür.⁵⁵

Faşizm, kapitalizm ve rasyonalizm ile zayıflayan spiritüel değerlerin arayışı çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Modernleşme karşısı olmasına rağmen,

51 Corrado Gini, "The Scientific Basis of Fascism", *Political Science Quarterly*, Cilt 42, No. 1, Mart 1927, s. 113.

52 Roberto Vivarelli, "Interpretations of the Origins of Fascism", *The Journal of Modern History*, Cilt 63, No. 1, Mart 1991, s. 40.

53 Mussolini, *Enciclopedia Italiana*, Article Fascismo'dan aktaran Georges Bataille ve Carl R. Lovitt, "The Psychological Structure of Fascism", *New German Critique*, No. 16, (Kış, 1979), s. 82.

54 Philippe Raynaud ve Stéphane Rials (yayına hazırlayan), İsmail Yerguz vd. (çeviren), *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, İletişim, İstanbul, 2003, ss. 201 vd.

55 Georges Bataille ve Carl R. Lovitt, "The Psychological Structure of Fascism", *New German Critique*, No. 16, Kış 1979, s. 82.

sanayileşme gibi modern amaçlar benimsemiştir. Bu durum “tepkisel modernizm” olarak adlandırılmaktadır. Bu kavram ile, liberal demokrasi gibi Aydınlanma değerleri reddedilirken, ikinci sanayi devriminin gerçekleştirilmesi ve modern teknolojiye ağırlık verilmesi gibi görüşler açıklanmaya çalışılmaktadır.⁵⁶ Faşizm örnekleri, özellikle Hitler ve Mussolini çerçevesinde düşünüldüğünde, tüm faşistlerin teknik ve askerî güç alanındaki hırsları dikkat çekmektedir. Bu da, modernleşmeden faydalanmayı zorunlu hale getirmektedir. Dolayısıyla teknik anlamda modernlik, otorite ve disiplin ile birleştirilerek sanayinin genişlemesinin, düzensiz toplumsal sonuçlarının bastırılma niyeti söz konusudur.⁵⁷

Faşizm, sanayileşme ile kaybedenlerin isyanı olarak tanımlanabilir. Faşizm eğer bir isyansa, bir “*déclassés*” (alt sınıf) isyanıdır. İşçiler ve sanayiciler değil, çiftçiler, köylüler, küçük iş adamları, geleneksel zanaatkarlar, öğretmenler gibi alt sınıf profesyonelleri, askerlerin dahil olduğu ve orta sınıfın alt katmanının büyük kısmının dahil olduğu grupları ihtiva etmektedir. Bu grupların ortak özelliği, toplumsal değerlerin değişmesine karşı çıkmalarıdır. Üst sınıfların kaybedenlerinin tepkileri faşizm dışında, alttakilerin tepkisi ise faşist olmuştur.⁵⁸

Faşist hareketlerin ortak noktalarından biri, bunların tepkisel olmasıdır. Liderleri muhalefette iken, geleneksel değerleri yüceltmiş, eski moda muhafazakâr tipinde olmuşlardır, fakat mücadele ve siyasi örgütlenme biçimleri onların idealize ettikleri geçmişteki gibi değil, modern dönemdeki gibi olmuştur.⁵⁹ Faşizm için sadece bir ideoloji demek yetersiz olacaktır, çünkü geniş kitle desteğine de sahip bir hareket idi. Faşist ve benzeri hareketler muhalefet olarak başlayıp iktidara geldiklerinde, sürekli savundukları geçmiş yaşamı yeniden kurmaya kalkışmamıştır. Her ne kadar tepkisellikleri ve karşı devrimcilikleri nedeniyle “devrimci” olarak ifade edilseler de, karşı oldukları devrim ile ortadan kaldırılan herhangi bir şeyi geri getirdikleri olmamıştır.⁶⁰ Bu nedenle devrimcilikleri tartışmalıdır. Devrim kavramı daha çok sol hareketlerle birlikte anılır. Yine de faşizm için “sağ devrimcilik” diyenler bulunmaktadır.

56 Mark Antliff, “Fascism, Modernism, and Modernity”, *The Art Bulletin*, Cilt 84, No. 1, Mart 2002, ss. 148-149.

57 Robert O. Paxton, “The Five Stages of Fascism”, *The Journal of Modern History*, Cilt 70, No. 1, Mart 1998, s. 8.

58 Wolfgang Sauer, “National Socialism: Totalitarianism or Fascism?”, *The American Historical Review*, Cilt 73, No. 2, Aralık 1967, s. 417.

59 Hugh Seton-Watson, “Fascism, Right and Left”, *Journal of Contemporary History*, Cilt 1, No. 1, 1966, s. 184.

60 Hugh Seton-Watson, “Fascism, Right and Left”, *Journal of Contemporary History*, Cilt 1, No. 1, 1966, s. 191.

Faşizm her ne kadar modernleşmenin ürünü olsa da, temellerini çok daha eskilere dayandırmak mümkündür. Faşizm ile faşist hareket öncesinde ortaya atılan düşünceler nedeniyle bir de “prefaşizm” vardır.⁶¹ Machiavelli, elit teorilerinin kurucuları Pareto ve Mosca faşizmin temellerini atan isimler olarak kabul edilmektedirler. Machiavelli, İtalyan prensliklerinin birleşerek İtalyan birliğinin sağlanması arzusu ile yaptığı çalışmalarda amaca ulaşmak için her yolun mübah olduğunu, güç kullanmanın gerekliliğini savunarak; Pareto da benzer şekilde “eylemlerin adil olup olmadığını tartışmıyoruz” şeklindeki sözleri ile faşizmin kurucuları olarak görülmektedirler. Mosca, her ne kadar faşist düşünce yapısının hazırlanmasında katkıda bulunmuşsa da, faşizm tecrübesini bizzat yaşadığıktan sonra İtalya’daki faşist yönetime karşı çıkmış, hatta demokrasi ile elitizmi birleştirmeye çalışmıştır.

Fransız Charles Maurras ile Georges Sorel’in etkisi İtalya’da, Fransa’da olduğundan daha belirgin olmuştur. Fransa’daki milliyetçilik ile sendikalizm akımları birleşerek, sonrasında Mussolini liderliğinde ve İtalya’nın kendine özgü ortamında bir rejim haline gelecek kadar gelişmiştir.⁶² Anti-kapitalist gibi görünen Sorel ile ilgili olarak Mussolini şöyle demiştir: “Herkesden çok Sorel’e borçlu sayarım kendimi. Bence de zora başvurmak uzlaşmaktan daha uygundur ahlaka. Faşizm Sorelci olacak”.⁶³

Faşizm ile ilgili olarak neredeyse hiçbir zaman adı geçmese de Fransa’daki birçok akım önemli olmuştur. Temel değerleri “örgütlü ulus”, düzen, disiplin, ulusa bağlılık, devlete sadakat, kiliseye saygı, ordudan gurur duymak, lidere bağlılık olan Bonapartizm akımında ulusal birlik ve beraberliğin sağlanması için başlıca rol orduya verilmiştir.⁶⁴ “*Action Française*”, Fransız Devrimi’nin yapısının tamamının reddine dayanmış, parlamento karşıtı, komünizm karşıtı, anti-semitik ve yabancı düşmanlığı söylemlere sahip olmuştur.⁶⁵

İtalyan ulusunun canlanmasını isteyen, geçmişle ilgili tüm bağların koparılmasını savunarak ulusa geleceğe yönelik amaçlar kazandırmaya çalışan “fütürist akım” da faşizm üzerinde etkili olmuştur. İtalyanları canlandıracak aracın savaş olduğunu ileri süren bu harekette pasifizmin, halkı

61 Gilbert Allardyce, “What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept”, *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 379.

62 David D. Roberts, “How Not to Think about Fascism and Ideology”, *Journal of Contemporary History*, Cilt 35, No. 2, Nisan 2000, s. 188.

63 Alâeddin Şenel, *Çağdaş Siyasal Akımlar*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2001, s. 86.

64 Brian Jenkins, *Nationalism in France: Class and Nation since 1789*, Routledge, Londra ve New York, 1990, ss. 37-41.

65 James F. McMillan, *Twentieth Century France: Politics and Society 1989-1991*, Edward Arnold, Londra, 1992, s. 106.

66 Alâeddin Şenel, *Çağdaş Siyasal Akımlar*, İmaj, Ankara, 2001, s. 174.

tembelliğe ve bencilliğe yönelteceği düşünülmektedir. Şiddetin hem gerekli hem de güzel bir araç olduğu ileri sürülür. Faşizm, fütürizmin değerlerinin çoğunu benimsemiştir. İtalyan faşizminin uygulayıcısı Mussolini, güç kullanmaya ve savaşa büyük değer yüklemiş, savaşı “yok olmak istemeyen her ulusun başvurmak zorunda olduğu bir doğa yasası” olarak değerlendirmiştir.⁶⁶

Faşizm ile benzerleri arasında; ulusalcılık düşüncesi, parlamenter ve bürokratik yolsuzluklarla mücadele, kanun ve düzene büyük önem verilmesi, proleteryanın yenilgiye uğratılması, elitist yönetim, ülke dışında maceracı bir tutum ve “kurtarıcı” kültü gibi ortak yönler vardır. Bu kıyaslama Bonapartizm ile faşizm arasında yapılmıştır. Önemli bir fark, faşizmin bir kitle partisi ile temsil edilirken, diğerlerinin küçük çaplı hareketler olarak kalmasıdır. Bu, bir taraftan faşist hareketi güçlendirirken, diğer yandan kitlelerin çıkarlarını mı yoksa kendi özel çıkarlarını mı temsil ettiği konusunda çelişkilerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁶⁷

İlk örgütlenmiş faşist hareket 1919 yılında Mussolini liderliğinde İtalya’da ortaya çıkmıştır. Fakat başta Avrupa ve Latin Amerika olmak üzere, başka bölge ve ülkelerde de faşist hareketler görülmüştür. Faşizm benzeri hareketler Romanya, Macaristan, Hırvatistan gibi Doğu Avrupa ülkelerinde de etkili olmuştur. Alman nasyonal sosyalizmi, İspanyol ve Portekiz diktatörlükleri de çoğu zaman faşist olarak kabul edilmektedir. Hatta ABD için dahi, ulusal çıkarlara ve devlete yüklenen büyük önem, güçlü ordu ve saldırgan dış politika gibi özellikler nedeniyle faşist kelimesi kullanılır. Ancak, ABD bir demokrasidir. Franco İspanyası için faşist dense de, daha çok askerî bir diktatörlük olarak değerlendirilmesi gerekir.

Bazı görüşlere göre faşizmin en saf hali ya da ideal tipi Fransa’da var olmuştur. Bunun nedeni iktidar için rekabet etmediğinden, bazı ilkelerinden ödün vermek durumunda kalmaması olarak açıklanmaktadır. Bu görüşe göre, örneğin İtalyan faşizmi, verilen ödünlere nedeniyle sulanırken Vichy Fransası faşist ideolojinin siyasi olarak var olmasının en net görüntüsü olmuştur.⁶⁸

Faşizmde evrensellik yoktur. Hatta ihraç edilecek bir doktrin bile değildir. Bu nedenle de faşizm olarak genellendirilen hareketler farklı toplumlarda farklı şekillerde görülmüştür. Her ülkede kendine özgü olması nedeniyle belki de faşizm değil “faşizmler” denmelidir. Örneğin Akdeniz faşizmlerinde

67 Martin Kitchen, “August Thalheimer’s Theory of Fascism”, *Journal of the History of Ideas*, Cilt 34, No. 1, Ocak-Mart 1973, ss. 72-73.

68 David D. Roberts, “How Not to Think about Fascism and Ideology”, *Journal of Contemporary History*, Cilt 35, No. 2, Nisan 2000, s. 189.

sosyalistler ve sömürge halkları, Yahudilerden daha büyük düşman olarak görülmüşlerdir.⁶⁹ Aşırı sağ hareketleri, içinde buldukları toplum ve dönem açısından ayrı ayrı incelemek gerekmektedir. Faşizm ile ilişkilendirilen, özellikle 1930'lu ve 1940'lı yıllarda etkili olan benzeri hareketler için "Marxist olmayan totaliteryanizm" şeklinde bir tanımlama kullanılmaktadır. Bu hareketlerin çoğu dikta rejimleri içinde yer almış olsa da tamamının totaliter olduğunu söylemek güçtür.

Mussolini 1922 yılında İtalya'nın başbakanı olduğunda faşist ideolojiyi benimseyeceğine dair herhangi bir bilgi yoktu. Çünkü faşizm entelektüel veya doktrinel bir hareket olmadığından faşist bir alt yapı mevcut değildi. Dolayısıyla faşizm dediğimiz rejim Mussolini'nin uygulamaları ile ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, faşizmi sadece İtalya tarihi ve politikaları çerçevesinde anlamak gerekmektedir.⁷⁰

Faşizm teriminin İtalya'da Mussolini rejimi ile sınırlı tutularak kullanılması en mantıklı seçim olacaktır. Diğer ülkelerdeki benzerlikler nedeniyle popüler bir uluslararası faşizm imajı belirmiştir. Çoğu görüşe göre en saf halini İtalya ve Almanya'da bulmuştur. Fakat sadece İtalya'dakinin faşizm olduğu, diğer hareketlerin daha farklı isimlerle anılması gerektiği daha doğru görünmektedir. "Fascismo" kelimesi İtalya dışında bir anlama sahip değildir. Bu nedenle faşizmin doğru kullanımı İtalya'ya özgü olan sistemdir. Nitekim Fransa'daki faşist hareketlerde, Hitler ve Mussolini'nin faşizmlerinin kendi ülkelerine uymadığı ileri sürülmüş, İngiltere Faşistler Birliği, kendi hareketlerini diğerlerinden farklı tutarak, bunun bir tür İngiliz yurtseverliği olduğunu açıklamıştır.⁷¹

Nasyonal Sosyalizm (Nazizm)

20. yüzyılın başlarında, emperyalizm ve fanatik milliyetçilik Avrupa toplumlarının çoğunda bir hastalık gibi mevcuttu. Nazizmde birey her şeyini devlete borçludur. Savaş, devletin varlığını en saf biçimde belirlediği andır. Ulusların ahlakî varlığı savaşla korunur. Sürekli barış, milletlerin çürümesine neden olur.⁷²

69 Robert O. Paxton, "The Five Stages of Fascism", *The Journal of Modern History*, Cilt 70, No. 1, Mart 1998, s. 5.

70 Roberto Vivarelli, "Interpretations of the Origins of Fascism", *The Journal of Modern History*, Cilt 63, No. 1, Mart 1991, s. 29.

71 Gilbert Allardyce, "What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept", *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 370.

72 Murat Sarıca, *100 Soruda Siyasî Düşünce Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 124.

Nasıl ki İtalyan faşizminin gelişmesinin temelinde İtalya'nın içinde bulunduğu sorunlu ortam etkili olmuşsa, Alman nazizminin gelişmesinde de Almanya'nın dış politika kayıpları önemli olmuştur. Bu ortam, nazizmin düşünsel alt yapısının Hegel ve Fichte gibi düşünürler tarafından geliştirilmesini sağlamıştır. Nasyonal sosyalist hareketin ataları arasında Nietzsche ile Wagner de gösterilmektedir. Fakat kişilerden çok, Almanya'daki mevcut milliyetçilik duyguları, bu hareketin güçlenmesinde etkili olmuştur.⁷³

Nasyonal sosyalizm aslında sadece Hitler'in uygulamasından ibaret olmamıştır. Pek çok filozof ve sanatçı, bu doktrinin temellerini oluşturmuştur. Fakat hiçbiri tek başına nasyonal sosyalizmin yükselişinden sorumlu tutulamaz. Bu düşünce bazındaki nedendense, dönemin siyasi, ekonomik ve toplumsal koşulları daha fazla sorumlu tutulmalıdır.⁷⁴

En meşhur Alman milliyetçi romantiklerinin başında Fichte vardır. Alman milletinin kendi bağımsız devletlerini kurma hakkından bahseder. İyi eğitim görmüş Hıristiyan Avrupalı için doğru olan vatan, kültürel olarak diğerlerinden üstün olan Avrupa devleti olmalıdır; bu da Almanlardır. Fichte'ye göre sadece bir Alman, milletini gerçek ve mantıklı bir şekilde sevebilir.⁷⁵ Fichte, Almanların Napoleon karşısındaki yenilgilerinden yola çıkarak bunun nedenini Alman birliğinin sağlanamamış olmasına bağlamıştır. Devletin, bencil "ben"i toplumcu yapacak şekilde eğitmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Alman ulusunun, başkalarında olmayan üstün özelliklere sahip olduğunu savunmuş, saflığını koruması için diğer ülkelerle ticaret ilişkilerinden dahi kaçınması gerektiğini ileri sürmüştür.⁷⁶ Irkın dil ile belirlendiğini savunan Fichte, Almanları savaşa çağırmıştır.

Hegel'e göre her ulusun, diğerlerine benzemeyen kendine özgü "tin"i vardır. Bazı tinler arasında uyum, bazıları arasında zıtlık vardır. Zıtlar savaşır. Savaşta üstün gelen, dünya tinini taşıyan ulus olur. İnsanlığın öncülüğünü yaptığından, bu ulusun aynı zamanda dünya üzerinde egemenlik kurma hakkı da vardır.⁷⁷ Karl Schmitt'in düşüncesi, olumsuz içerikli milliyetçiliğin tanımını yapmaktadır. Schmitt'e göre, ulusu ulus yapan, diğer uluslara karşı nefret etrafında birleşmesidir.

73 G. L. Mosse, "The Mystical Origins of National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Cilt 22, No. 1, Ocak-Mart 1961, s. 81.

74 Zoltan Michael Szaz, "The Ideological Precursors of National Socialism", *The Western Political Quarterly*, Cilt 16, No. 4, Aralık 1963, s. 945.

75 Zoltan Michael Szaz, "The Ideological Precursors of National Socialism", *The Western Political Quarterly*, Cilt 16, No. 4, Aralık 1963, s. 926.

76 Alâeddin Şenel, *Çağdaş Siyasal Akımlar*, İmaj, Ankara, 2001, s. 187.

77 Alâeddin Şenel, *Çağdaş Siyasal Akımlar*, İmaj, Ankara, 2001, s. 186.

Alman milletine, opera eserleri ile kahramanlık bilincini asıl aşıl原因 isim Wagner olmuştur. Nasyonal sosyalistlerin ideologları, kahramanlık üzerinde yoğun bir şekilde durmuşlardır. Hitler'in, "kahraman"ın tarihî rolünden etkilendiği açıktır. Örneğin tarihi yapanın tek bir insan olduğu, Nietzsche'nin, yaratıcıyı insan, kitleleri de boyun eğen yaptığı supermen tezleri önemlidir.⁷⁸ Nietzsche, nasyonal sosyalizm üzerinde etkisi olsa da tam bir nasyonal sosyalist sayılmaz. Yahudilere yönelik hiciv içerikli ifadeleri bulunmakla birlikte, anti-semitik değildir. Düşmanlık derecesinde Hıristiyanlık karşıtı olduğunu ve Aryan ırkçısı olmadığını da hatırlatmak gerekir.⁷⁹

Nietzsche ile Wagner'in yarattığı kahraman ve insan kitleleri tezlerinin büyük oranda etkisi ile Hitler, bütün ilerlemeden ve kültürden o büyük bireyi sorumlu tutar. Bu noktada büyük adam ile büyük ırk arasındaki ilişkiyi kurar. Hitler'in düşüncesinde büyük adam, ulusun konsantre halinin ifadesidir. Bu düşüncenin önemi, lider ile takipçileri arasındaki bağlantıyı doğrudan kurmasındadır.⁸⁰ Wagner'in milliyetçi Alman düşüncesine başlıca katkısı, karizmatik bir kral ya da lider tanımı yapmak olmuştur. Aynı zamanda kendisinde ırkçılık ve Yahudi düşmanlığı da mevcut olmuştur.⁸¹ Wagner'in damadı Chamberlain, Alman milliyetçiliği için önemli isimlerdendir. İrkçı düşüncüyü sistematikleştirirken, Hitler'i "Almanya'nın kurtarıcısı" ilan etmiştir.⁸²

Faşizmde olduğu gibi nasyonal sosyalizmde de bir yandan modernleşmenin getirdiği ilkelere yönelik itiraz vardır, diğer taraftan da modernleşmeye özellikle teknik alanda büyük ihtiyaç duyulur. Hitler'in yeniden silahlanarak ülkeyi bir savaş makinesi haline getirme amacına ulaşabilmesi için kentleşmiş ve yüksek düzeyde sanayileşmiş bir toplum gerekmiştir. Bu nedenle Almanya'nın modernleşmeye hiç olmadığı kadar çok ihtiyacı olmuştur. Uçaklar, otomobiller, fabrikalar eskisinden çok daha önemli hale gelmiştir. Sonuç olarak, Naziler zihinlerinde her ne kadar modernleşme karşıtı olsalar da uygulamada bunun aksi olmuştur.⁸³

78 M. Margaret Ball, "The Leadership Principle in National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Cilt 3, No. 1, Ocak 1942, ss. 76-77.

79 Zoltan Michael Szaz, "The Ideological Precursors of National Socialism", *The Western Political Quarterly*, Cilt 16, No. 4, Aralık 1963, s. 934.

80 M. Margaret Ball, "The Leadership Principle in National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Cilt 3, No. 1, Ocak 1942, s. 78.

81 Zoltan Michael Szaz, "The Ideological Precursors of National Socialism", *The Western Political Quarterly*, Cilt 16, No. 4, Aralık 1963, s. 929.

82 Zoltan Michael Szaz, "The Ideological Precursors of National Socialism", *The Western Political Quarterly*, Cilt 16, No. 4, Aralık 1963, s. 930.

83 Gilbert Allardyce, "What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept", *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 373.

Alman totaliteryanizminin temelinde modernleşmeye yönelik tepkiler vardır.⁸⁴ Tek bir kişiye/kahramana verilen sorumluluk nedeniyle parlamenter demokrasi tartışmalı hale gelmektedir. Bu kadar yüce ve sorumlu bir büyük lider varken parlamenter demokrasinin rolü önemsizleşmekte, hatta yok olmaktadır. Demokrasinin anarşiye neden olduğuna, sorumluları ortadan kaldırdığına inanılmış, belli bir sınıfın yönetmesi düşüncesine itiraz edilmiştir. Moeller van den Bruck'un "Plato'dan Hegel'e tüm büyük düşünürler demokrasiyi tanımazlar, çünkü demokrasi uzun vadede kültürün ölmesi anlamına gelir" şeklindeki görüşünün Nazi düşüncesinde etkisi büyük olmuştur.⁸⁵

Nazizmde parlamenter demokrasiye yer olmamasının nedenleri; kitlelerin doğru siyasi kararları veremeyecekleri, parlamentolarda alınan kararlarda hiç kimsenin sorumluluk sahibi olmaması, liderlik ideolojisine zarar vereceği, doğanın aristokratik ilkelerini çiğneyeceği gibi gerekçelerle açıklanmıştır. Bu nedenlerle parlamenter hükümetler, insanlığın çürümesinin en ciddi semptomlarından görülmüştür. Ayrıca Alman Propaganda Bakanı Goebbels'in parlamenter demokrasinin "Alman olmadığını" söylemiş⁸⁶ olmasının etkisini göz ardı etmemek gerekmektedir.

Hitler, parlamenter demokrasiye itiraz ederken "gerçek demokrasi"yi savunmuştur. Bahsedilen "gerçek Alman demokrasisi" için yapılan uygulama, plebisit olmuştur. Fakat plebisitler, hiçbir şekilde vatandaşların yönetim üzerinde kontrol sahibi olmasını sağlamamıştır. Tek amaç aslında birlik ve beraberlik gösterisi olmuştur. Plebisitler, her zaman hükümetler tarafından düzenlenmiş, hiçbir zaman halkın bu yönde talebi olmamıştır. Ayrıca propaganda tekniklerinin insanları emirlere uyma konusunda nasıl yönlendirdiği de unutulmamalıdır. Propagandanın uygulamadaki değeri, özellikle nazi döneminde çok büyük olmuştur.⁸⁷

Nazizm ırkçı olarak bilinmektedir. Ancak ırkçı ideolojinin nazizme ters olduğunu ileri sürmek de mümkündür. Eğer amaç Alman birliğini sağlamak ise, Almanları ırklara göre bölmek ve böylece bazı sınıflara ayrıcalıklar tanımak, bu amaç ile çelişirdi. Önemli olan nokta, Alman ulusunun diğer

84 G. L. Mosse, "The Mystical Origins of National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Cilt 22, No. 1, Ocak-Mart 1961, s. 96.

85 M. Margaret Ball, "The Leadership Principle in National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Cilt 3, No. 1, Ocak 1942, ss. 79-80.

86 M. Margaret Ball, "The Leadership Principle in National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Cilt 3, No. 1, Ocak 1942, s. 80.

87 M. Margaret Ball, "The Leadership Principle in National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Cilt 3, No. 1, Ocak 1942, s. 92.

uluslara üstünlüğü idi. Bunun temelinde ise aslında ırkçılıktan çok milliyetçilik bulunmaktadır.

Nasyonal sosyalist doktrinde insanların eşitsizliği meselesinde iki boyut vardır. İlki, Gobineau, Chamberlain ve Wagner gibi isimlerin etkisindeki ırksal eşitsizliktir. İkinci boyut ise, organik ırksal bir topluluk içindeki insanlar arasındaki eşitsizlik. Hitler, sadece ırklar arasındaki eşitsizliklerden değil, aynı ırk içindeki insanlar arasındaki eşitsizliklerden de bahseder.⁸⁸

Zaman zaman nasyonal sosyalizmdeki ırkçılık ile Darwinizm arasında bağlantı kurulmaya çalışılır. Fakat güçlü olanın hayatta kalması şeklindeki Darwinci düşünce, nasyonal sosyalistler tarafından kabul görmez. Onlara göre sadece Aryan, organik olan insan türüdür ve hayatta kalabilmek için eşitleri ile mücadele etmek gibi bir görevi yoktur, çünkü eşi yoktur. Aryanlar iki türlü mücadele içindedirler: İçte olan mücadele, onların eşi olmayan kalıntıları yeniden ele geçirmek, dıştaki ise kendilerini Yahudilerden ve teologlardan arındırmaktır.⁸⁹ Yahudilere yönelik nefretin yanı sıra, Hıristiyanlığa yönelik belirgin olmayan karışık yaklaşımlar da geliştirilmiştir. Örneğin İsa'nın bir Aryan prototipi olduğu ileri sürülmüştür.⁹⁰

Nazizm ile ırkçılık arasındaki bağ, ağırlıklı olarak Yahudi düşmanlığında görülür. Hitler'in Yahudileri uygarlıkların çözümlmesine neden olan aşağı ırk olarak görmesi, Yahudi kanının yayılması ile Alman ulusunun yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalması düşüncesini beraberinde getirmiştir. Tarih boyunca günah keçisi olarak kullanılan Yahudiler, Hitler zamanında bütün sorunların nedeni olarak görülmüşlerdir. Yahudi düşmanlığının, çoğu zaman sanıldığı gibi, Hitler ile ortaya çıkmış bir akım olmadığı belirtilmelidir. “Yahudi işgali” ve “Yahudi tehdidi” başka ülkelerdeki başka düşünür ve yazarların da ifadelerinde yer almıştır. Drumont'un 1886 yılında yazdığı *La France Juive* (Yahudi Fransa) adlı kitap Fransız dilinde yazılmış ilk modern anti-Semitik çalışma olarak kabul edilmektedir. Yahudi düşmanlığını, Hıristiyanlığa yaptığı vurgularla pekiştiren Drumont, ırkçılığı yine bu bağlamda öne çıkarmıştır.⁹¹ Yahudiler, neredeyse 1000 yıldır Avrupa'da baskıya uğrayan, sürülen, asimile edilmeye ve imha edilmeye çalışılan

88 M. Margaret Ball, “The Leadership Principle in National Socialism”, *Journal of the History of Ideas*, Cilt 3, No. 1, Ocak 1942, s. 75.

89 G. L. Mosse, “The Mystical Origins of National Socialism”, *Journal of the History of Ideas*, Cilt 22, No. 1, Ocak-Mart 1961, s. 94.

90 G. L. Mosse, “The Mystical Origins of National Socialism”, *Journal of the History of Ideas*, Cilt 22, No. 1, Ocak-Mart 1961, s. 92.

91 Michel Winock, *Nationalism, Anti-Semitism, and Fascism in France*, Çev. Jane Marie Todd, Stanford University Press, Stanford, California, 1998, s. 56.

topluluklardandır. Hitler'in getirdiği yenilik, Yahudilerin yok edilmelerinin sistemli bir şekilde gerçekleştirilmesi olmuştur.

Nazizm, faşizmin etkisi altında kalmıştır. Hitler, Mussolini'den etkilendiğini açıklıkla belirtmektedir. Nazizm ile faşizmin ortak noktalarının başında her iki akımın da Fransız Devrimi'ne karşı olması vardır. Fakat ilginç bir şekilde, her iki akım da Fransız Devrimi ile yayılan milliyetçilik ideolojisi üzerine kurulmuşlardır.⁹² Liderlik kültürü, şef kavramı, lidere ulu değer yüklenmesi ve kararların tek kişi tarafından alınmasının düşünülmesi her iki harekette de vardır. Elitist yaklaşım çerçevesinde parlamenter demokrasi karşıtlığı bir diğer ortak noktadır. Hitler, kendisine demokrasi karşıtı denmemesi için önlemini almış, önemli konularda plebisit yaparak halka danışmıştır. Tabi burada propaganda ile yönlendirme ve soruların dolambaçlı şekilde yöneltmesi önemlidir. *Duce* ve *Führer*, güçlerini devlette sahip oldukları görev ya da işlevlerinden değil, faşist partinin varlığından ve bu partinin lideri olarak kişisel konumlarından almışlardır.⁹³

1930'lu yıllarda faşizm; diktatörlük, Yahudi katliamı, özgürlüklerin ihlali; faşizm karşıtlığı ise insanlığı seçmek anlamına gelmiştir. 1950'lerden sonra ise nazizm, Marxizm gibi bir tür totaliterlik olmuştur. Faşizmden sonra nazizm ortaya çıktığından, faşizm nazizm ile eş anlama gelmiş; nazizm totaliteryenizm ile, totaliteryenizm ise terör ve toplama kampları ile eş anlama gelmiştir.⁹⁴

Mussolini, ilk başlarda faşizm için sürekli olarak "bizim" kelimesini kullanmıştır. Çünkü Mussolini'ye göre bu hareket tamamen İtalyan olup ithal bir ürün değildi. Daha sonraki dönemlerde, birçok kişi tarafından entelektüel bir hareket olarak değerli kabul edildiğini, ancak bunun düşmanlar tarafından inkâr edildiğini söylemiştir. Nazizm ortaya çıktığında, faşizmin nazizm karşısında tanımlanması gerektiği sorunu ile karşı karşıya gelmiştir. Nazizm İtalya'da, pagan ve anti-semitik olmakla eleştirilmiştir.⁹⁵

Nasyonal sosyalist Almanya, İtalya'dan farklı olarak, kutsiyeti devlete yüklememiştir. Mistik olan, ırk düşüncesidir. Bu toplumun somutlaşması *Führer*'in kişiliğinde gerçekleşir. Almanya'daki uygulamada Mussolini'nin

92 Alâeddin Şenel, *Çağdaş Siyasal Akımlar*, İmaj, Ankara, 2001, s. 186.

93 Georges Bataille ve Carl R. Lovitt, "The Psychological Structure of Fascism", *New German Critique*, No. 16, Kış 1979, s. 83.

94 Gilbert Allardyce, "What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept", *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 382.

95 Gilbert Allardyce, "What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept", *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 382.

devlet ile egemenlik değeri arasındaki kimlik, gerekli bir teori olarak görülmemiştir.⁹⁶ Faşizmden başlıca farkı; faşizm devlet üzerinde yoğunlaşırken nasyonal sosyalizmin ulus üzerinde yoğunlaşmasıdır. Faşizmde ırkçılık yoktur. Devletin üstünlüğü söz konusudur, fakat ırklarla ilgili bir üstünlük iddiası bulunmaz. Nazizmde üstün olan devlet değil halktır. Faşizmde devlet amaç, nazizmde devlet araçtır. Nazi devletinin amacı, dışarıda yayılmacılık, içeride ırk temelli bir dünya görüşüdür. Nazizm ile faşizmi ayıran önemli noktalardan biri nazizmdeki “*völkisch*” gelenekselcilik olmuştur. Bu, dünya ve insanın Alman halkının milli bilincinin içine işlemesini ifade eder. Tehlikeli olan budur.⁹⁷

Bazılarına göre faşizm modernleşme süreci içindeki gelişim aşamalarından biri olarak kabul edilir. Böyle bakıldığında Almanya’daki nazizm, faşizm olamaz. Çünkü Hitler iktidara geldiğinde Almanya zaten tam anlamıyla sanayileşmiş bir ülkedir.⁹⁸ Bu düşünce ile benzer şekilde, nazizm ile İtalyan faşizmi arasındaki en belirgin farkı, bu ideolojilerin içine doğduğu toplumlarda arayanlar bulunmaktadır. Örneğin biri, Batı Avrupa’nın en gelişmiş sanayi toplumlarından birinde, diğeri ise büyük ölçüde geri kalmış bir toplumda ortaya çıkmıştır. Sadece bu gerçek dahi, iki hareketi tektipleştirmeyi zorlaştırmaktadır.⁹⁹

Aslında iki hareket arasındaki farkı şöyle açıklamak en doğru yaklaşım gibi görünmektedir: Avrupa, İtalyan faşizmi ile yaşayabilirdi. Mussolini yönetimindeki devlet dahi bir partner olarak kabul edilebilirdi. Fakat diğer ülkelerdeki faşistlerin dahi Hitler ile yaşaması imkansız olmuştur.¹⁰⁰

Aşırı Sağ

“Sağ” ve “sol”un ortaya çıkışı Fransız Devrimi’ne kadar gider. Meclis toplantısında kralı destekleyenler kralın sağına, radikaller ise soluna oturmuştur. Bu düzen daha sonra da devam etmiştir. Böylece sağ muhafazakâr, sol ise devrimci olarak adlandırılmaya başlamıştır. İlerleyen

96 Georges Bataille ve Carl R. Lovitt, “The Psychological Structure of Fascism”, *New German Critique*, No. 16, Kış 1979, s. 83.

97 Gilbert Allardyce, “What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept”, *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 383.

98 Gilbert Allardyce, “What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept”, *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 372.

99 Gilbert Allardyce, “What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept”, *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 372.

100 Gilbert Allardyce, “What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept”, *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 377.

zamanlarda daha karmaşık bir hal almıştır. Her iki akım da merkezden aşırıya kadar uzayan bir yelpazeye sahiptir. İlginç olan nokta, sağda ya da solda aşırıya gidildiğinde, aslında birbirine ne kadar yaklaşıldığıdır. Aşırı sağdaki faşizm ile aşırı soldaki komünizm arasındaki benzerlikler şaşırtıcıdır. Mussolini'nin düşünceleri arasında Marx'ın görüşlerinden önemli etkiler bulunmaktadır. Bugün sağ ve sol arasındaki ayırım çok daha azdır.

Bir partinin aşırı sağda olup olmadığının anlaşılabilmesi için, parti programındaki bazı kilit politikalar, ideolojik çağrışımlar, üyelerin genel yapısı, ilişkide bulunduğu örgütler, partilerin isimleri, seçmenlerin düzeyi gibi birçok veriden faydalanılabilir.¹⁰¹ Aşırı sağ yerine kimi zaman radikal sağ, milliyetçi, popülist, göç karşıtı, sistem karşıtı gibi kelimeler de kullanılmaktadır.

Aşırı sağın yükselişi 1980'lerde başlamıştır. Bu dönem aynı zamanda ekonomik yükselişte bir duraklama dönemini, işsizlikte artışı ve Avrupa dışı göçmen akımlarını temsil etmektedir. Aşırı sağ partilerde, kurulu sosyo-kültürel ve sosyo-politik sisteme yönelik eleştiri vardır. Bireysel edinimleri savunur, devletin rolünü sınırlar, vergilerde kesintilere gidilmesinden yanadır, bireysel ve sosyal eşitliğe, dolayısıyla refah devletine karşıdır, marjinal grupların toplumsal entegrasyonuna da, onların demokratik haklardan faydalanmasına da itiraz eder. Hâkim kültüre vurgu yapar.¹⁰² Aşırı sağ partilere kimi zaman popülist denmesinin nedeni, popüler duygulara hitap etmesidir. Bunlar; korku, nefret, tehdit, tehlike, güvenlik, kanun ve düzenin sağlanması, suçla mücadele, ahlakî ve geleneksel değerlerdir.

Aşırı sağ partiler mevcut siyasi partilerin, toplumun en önemli ve en acil sorunlarının çözümünde yetersiz kaldığına vurgu yapmaktadırlar.¹⁰³ Genel olarak çokkültürlülük, kadın-erkek eşitliği, eşcinsel hakları, çevrenin korunması gibi sosyal demokratların önem verdiği konularda görüşleri bulunmaz ya da sol kesim ile ters düşerler. Çoğu Avrupa Birliği'ne karşı değildir. Ancak, Birliğin ulus-üstü federal bir yapıya bürünmesine itiraz ederek daha gevşek bir yapıyı; diğer bir ifadeyle “devletler Avrupası”nı savunurlar.

101 Avrupa'daki başlıca aşırı sağ parti örneklerine bakıldığında; Fransız Ulusal Cephe (FN), Danimarka Halkın Partisi (DF), Norveç İlerleme Partisi (FrP), Belçika'nın Flemen Çıkarcı (VB), Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Avusturya'nın Geleceği için Birlik (BZÖ), Hollandalı Pim Fortuyn Listesi (LPF), İtalyan Kuzey Ligi (LN) ile Ulusal Birlik (AN), Alman Milliyetçi Demokrat Parti (NPD) gösterilebilir.

102 Hans-Georg Betz, “The Two Faces of Radical Right-Wing Populism in Western Europe”, *The Review of Politics*, Cilt 55, No. 4, Sonbahar 1993, s. 664.

103 Hans-Georg Betz, “The Two Faces of Radical Right-Wing Populism in Western Europe”, *The Review of Politics*, Cilt 55, No. 4, Sonbahar 1993, s. 671.

Milliyetçilik anlayışına bakıldığında, aşırı sağ partilerin, daha çok kendi milletin üstünlüğü şeklinde değil, yabancı unsurların temizlenmesi şeklinde bir görüşe sahip olduğu görülmektedir. Bu yabancı unsurlar, Avrupa ya da Batı dışı unsurlardır. Geçmişteki aşırı sağ hareketlerden farklı olarak Yahudileri Batı'nın bir parçası olarak kabul ederler. Bir zamanlar Yahudilere yöneltilen günah keçiliği, işgalcilik, aşağılama, yok etme istekleri bugün Müslümanlara yönlendirilmiştir.

Aşırı sağ partilerin, geçmişteki örnekleri ile önemli bir benzerliği, güçlü ve popüler liderlerdir. Jean-Marie Le Pen, Jörg Haider, Pim Fortuyn, Geert Wilders gibi isimler partilerinin ve hareketlerinin önüne geçecek kadar önemli hale gelmişlerdir. Bu partilerin bir başka özelliği, seçim kampanyalarının diğerlerine göre daha ilgi çekici, ses getirici, hatta kimi zaman skandal ve suç içerikli olmasıdır. Irkçılık ve hakaret gibi nedenlerle ceza aldıkları görülmektedir.

Aşırı sağ partiler, “kaybedenlerin tercihi” olarak bilinir. Çünkü aşırı sağa oy verenler genellikle düşük eğitim düzeyine sahip, düşük yaşam kalitesi olan çevrelerde yaşayanlar, işçi sınıfı mensupları, genç erkeklerdir. Aslında sadece kaybedenlerin değil, “modernleşme nedeniyle kaybedenlerin” partisi olarak nitelendirmek daha doğru görünmektedir.

Her ne kadar aşırı sağ sınıfına giren partilerin özelliklerini saymak mümkünse de, tamamını aynı kategoriye yerleştirmek zordur. Bazı partilerde yabancı düşmanlığı zayıftır, bazılarının ekonomi politikaları liberal değildir, bazıları ulusal çıkarları değil yerel çıkarları savunur, bazıları ise eşcinsel liderlere sahiptir.

Bu partilerin başarısının temelinde, tek başına ekonomi değil göç karşıtlığı vardır. 1980'li yıllara kadar zayıf kalan aşırı sağ hareketlerin göç konusunun gündeme gelmeye başlamasından faydalanarak göç karşıtlığını benimsemeleri, oylarını yükseltmelerinde etkili olmuştur. 1980'lerde göçmen sayısında hızlı bir yükseliş yaşanmıştır. Üstelik bu göçmenler eskisinden farklı olarak, İtalya, Portekiz gibi Avrupalı Hıristiyan ülkelerden değil, Avrupa dışındaki farklı din, renk ve kültürlerden gelmişlerdir.

Aşırı sağ partilerin yüksek oy oranlarını almasında protesto oylarının etkisini atlamamak gerekir. Merkezdeki partileri cezalandırmanın en iyi yolu marjinal partilere oy vermektir. Son yıllarda Avrupalılar bunu daha sık bir şekilde yapmaktadırlar. Özellikle yerel seçimler ya da Avrupa Parlamentosu seçimleri gibi daha az önemli olan ikinci derece seçimlerde,

protesto oyları yükselmektedir. Dolayısıyla, aşırı sağ partilere oy veren her seçmenin ırkçı, aşırı milliyetçi ya da göç karşıtı olduğunu ileri sürmek doğru olmayacaktır.

Neo-Faşizm / Neo-Nazizm

Bugün Avrupa'daki aşırı sağ hareketler zaman zaman neo-faşist ya da neo-nazi olarak adlandırılmaktadır. Neo-faşist veya neo-nazi dendiğinde Mussolini ile Hitler'in akla gelmemesi gerekmektedir. Neo-faşist hareketlerin faşist hareketlere göre en belirgin farkı, demokrasiyi kabul etmeleri ve demokrasiden yana olmalarıdır. Saldırgan ve yayılmacı bir dış politikaya sahip değillerdir, mevcut ulusal sınırlardan hoşnutturlar. Planlamacılık yerine serbest piyasa ekonomisini, ekonomik özgürlükleri desteklerler.

Neo-nazizm, nazi simgelerinin yasak olması sebebiyle faşizm kadar belirgin bir biçimde kendisini gösterememiştir. Dazlaklar ilk kez 1960'lı yıllarda İngiltere/Londra'da hippilere karşı olarak ortaya çıkmışlardır. Bu işçi sınıfı ağırlıklı gençlik grubu, sonraki dönemlerde eşcinseller, üst sınıf üniversite öğrencileri, siyahlar, yabancılar, göçmenler gibi grupları da karşı oldukları listesine almışlardır. Milliyetçilik ise sonradan eklenmiştir. Neo-faşist olarak adlandırılan gruplarla benzer özellikler göstermektedirler. Ancak Müslümanların yanında Yahudileri de düşmanları olarak görmeye devam etmektedirler.

Neo-faşistlere göre ülkedeki yabancılar başlıca düşmandır. Anti-semitizm suç olduğundan ve Yahudiler artık "kabul edildiğinden", düşmanlık Müslümanlara yöneltilmiştir. Ayrıca biyolojik ırkçılık yerine kültürel ırkçılık mevcuttur. Başka bazı itirazlar da vardır: ABD'nin üstünlüğü, globalleşme, Avrupa Birliği'nin ulus-üstü yapılanması, göç gibi.

Kimileri, faşizmi sabit ve durağan bir varlık gibi değil, kendi içinde çelişkilerle dolu olan ve temeli sabit olmayan bir hareket olarak düşünürler.¹⁰⁴ Kimilerine göre, faşizm bir ideoloji iken bazılarına göre değildir. Çünkü teorik bakış açıları içeren bir düşünce sistemi değildir. İnsanlığa ne önemli bir bilgi, ne tarihsel bir bakış ne de geleceğe yönelik bir ideal katkısı olmuştur. Aslında 1945 yılında ortadan kalktığı düşünüldüğünde, geriye kalan bir şey olmadığından, yine ideoloji olarak kabul etmek güçtür. Yine de faşizm olmuştur, gerçektir. Fakat bir adam ve örgütlerin isimlerinden daha fazla bir

104 Mark Antliff, "Fascism, Modernism, and Modernity", *The Art Bulletin*, Cilt 84, No. 1, Mart 2002, s. 165.

şey olmamıştır. Bu insanlar yenildiğinde ve örgütleri ortadan kalktığında faşizm de beraberinde tarihe gömülmüştür.¹⁰⁵ Genel düşünce faşizmin II. Dünya Savaşı sonrasında öldüğü yönündedir. Bu nedenle, birçok düşünürün göre 1919-1945 dönemi, faşizm dönemi olarak adlandırılarak tarihte kalmalıdır.¹⁰⁶

Faşizme yönelik aşağılayıcı ve yok sayıcı tutumlar bugünkü varlığının üzerini kapatmaya yetmemektedir. Faşizm gibi radikal hareketler II. Dünya Savaşı felaketi, diğer bir ifadeyle Holokost sonrasında Avrupa’da ortadan kalkmış gibi görünmüştür. Fakat Soğuk Savaş sona erdikten sonra, 1990’lı yıllarda bu hareketler yeniden ortaya çıkmıştır. Aslında bu radikal eğilimlerin ölmediğini, sadece bastırıldığını söylemek mümkündür. Yeniden çıkan ve tabii ki dönemin şartlarına göre revize edilen ideolojiler “neo-faşizm”/“yeni faşizm” gibi isimlerle tanımlanmışlardır.

Günümüzde neo-faşizm tahmin edilenden ve görünenden daha tehlikelidir. Çünkü artık bu tür hareketler 1990’lı yıllardaki gibi aşırı sağ partilerin tekelinde olmayıp, merkezdeki partiler tarafından da benimsenebilmektedir. Böylece bir yandan neo-faşist/neo-nazi/aşırı sağ söylemler meşrulaştırılmakta, diğer taraftan da daha fazla seçmene ulaşılmaktadır.

Avrupa Tarihinde İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlara Örnekler

Nüremberg Mahkemesi, insanlığa karşı suçları şöyle sıralamaktadır: cinayet, imha, kölelik, sınır dışı etme, siyasi, ırksal veya dinî sebeplere dayanarak zulmetme, herhangi bir sivil nüfusa yönelik gayri insanî eylemler.¹⁰⁷ Uluslararası Ceza Mahkemesi ise insanlığa karşı suçların kapsamını genişleterek listeyi uzatmıştır. İnsanlığa karşı suç, listede sayılanlardan herhangi birinin herhangi bir sivil nüfusa yaygın veya sistemli bir şekilde yöneltilmesidir: cinayet, imha, kölelik, sınır dışı etme, hapsedme veya fiziksel özgürlüğü kısıtlama, işkence, tecavüz, seks köleliği, zorla fahişelik yaptırma, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya her türlü cinsel şiddet, siyasi, ırksal, ulusal, etnik, kültürel, dinî, cinsiyete dayalı olarak herhangi bir gruba zulmetme, kişilerin fiziksel ya da zihinsel sağlıklarına ciddi zararlar verici

105 Gilbert Allardyce, “What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept”, *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, s. 385.

106 Gilbert Allardyce, “What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept”, *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979, ss. 387-388.

107 1946 Nüremberg Mahkemesi’nin Kurucu Anlaşması ve Mahkeme’nin Kararına göre Uluslararası Hukuk İlkeleri, *Ermeni Sorunu. Temel Bilgi ve Belgeler*, Ömer Engin Lütem (der), Genişletilmiş 2. Baskı, Terazi Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 459.

diğer insanlık dışı eylemler. Nüremberg Mahkemesi ile başlayan insanlığa karşı suçların hukuk çerçevesinde tanımlanması aslında hâlâ devam eden bir süreçtir. Önemli olan nokta, savaş suçları ile insanlığa karşı suçlar arasında bir ayırımı gidilmesi olmuştur.¹⁰⁸

Sıklıkla “geçmişte gerçekleşmiş olan tarihî adaletsizlikler” şeklinde bir kavramdan söz edilir. Bu, devletler tarafından yapılmış olan insanlığa karşı “hata”lara işaret etmektedir.¹⁰⁹ Örneğin Amerikan yerlilerinin sömürgeleştirilmesi, kölelik, totaliter rejimler, Holokost, Japon asıllı Amerikalıların II. Dünya Savaşı sırasında enterne edilmeleri, Alaska’nın temizlenmesi, zorla göç ettirmeler ve soykırım, geçmişin “tarihî adaletsizlikleri” sınıflandırmasına giren örneklerdir.

Avrupa tarihi, insanlığa karşı suçlar konusunda zengindir. Birçok görüşe göre Avrupa, soykırımlar ve katliamlar tarihidir. Bugün çoğunlukla Ortodoksların 17. yüzyılın sonlarında Balkanlardan Habsburg’a sürülmesi, bölgenin Müslümanlardan ve İslam kalıntılarında temizlenmesi gibi Balkanlardaki etnik temizleme örnekleri hatırlanmaktadır. Ancak etnik temizleme uygulamalarının Orta Avrupa’daki tarihi de eskidir. Ve her ne kadar fazla dile getirilmese de, Balkanlardaki vahşetin en az benzerleri, İngiltere ve Fransa topraklarında da görülmüştür.¹¹⁰

20. yüzyıl gibi yakın bir tarihe bakıldığında dahi, “Avrupa merkezci” (*eurocentric*) olduğu, şiddetin ve devrimlerin yüzyılı olduğu görülmektedir.¹¹¹ İnsanlığa karşı suçların çıkış kıtası olarak Avrupa’yı gösterirken, “Batı” olarak geniş çerçevede ele alarak ABD’yi dahil etmek bir yaklaşım olabilirdi. Ancak Amerikan tarihinde işlenen ve bugünkü ABD devleti tarafından üstlenilen suçlar dahi aslında Avrupalılara aittir. Amerikan yerlilerine yönelik mezalim; İngiliz, Hollandalı, Portekiz, Alman, Fransız, İskandinav, İrlandalı gibi Avrupa asıllı Amerikalılar tarafından işlenmiştir.¹¹²

Avrupa’da en fazla tartışılan insanlığa karşı suç sömürgeciliktir. Bu konunun sürekli gündemde olmasının nedeni, hâlâ birçokları tarafından suç, hatta kötü

108 İnsanlık dışı suçların nasıl belirlendiği konusunda düşündürücü bir tartışma için bkz. Richard Vernon, “What is Crime Against Humanity?”, *The Journal of Political Philosophy*, Cilt 10, No. 3, 2002, ss. 231-249.

109 Katrina Miriam Wyman, “Is There a Moral Justification for Redressing Historical Injustices?”, *Vanderbilt Law Review*, Cilt 61, No. 127, 2008, s. 133.

110 István Deák, “A Somewhat Pessimistic View of Charles Ingrao’s Understanding Ethnic Conflict in Central Europe”, *Nationalities Papers*, Cilt 27, No. 2, 1999, s. 319.

111 Vinay Lal, “The Concentration Camp and Development: The Pasts and Future of Genocide”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005, s. 221.

112 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, s. 34.

bir şey olarak dahi kabul edilmemesindedir. Bu durum, sömürgecilik meselesi ile ilgili tartışmaların uzamasına sebep olmaktadır. Örneğin Fransız ders kitaplarına kısa süre önce eklenen “sömürgeciliğin, uygulanan ülkelere fayda getirdiği” şeklindeki ifade büyük tartışmalar getirmiştir. Sömürgeciliği, “Avrupalıların daha statik toplumlarda yaşayanlara teknik götürmesi” şeklinde tanımlayanlar¹¹³ olduğu müddetçe, sömürgeciliğin suç olup olmadığı konusu tartışılmaya devam edecektir.

Avrupalıların sömürge halklarına medeniyet götürmesi üzerinde durmasına bakılarak, aslında istediklerinin Afrika'nın toprakları değil, insanları olduğunu söylemek mümkündür.¹¹⁴ Bu durum, Avrupalıların Afrika veya diğer topraklara yönelik istilalarını “savaş” olma halinden çıkararak, insanlığa karşı suç haline getirmektedir.

Avrupalılar, bugün olduğu gibi, o dönemlerde de sömürgeciliğin aslında doğru ve ahlaki olduğunu kanıtlamaya çalışmışlardır. “Geri kalmış ırklar” kendilerini “medeniyete adapte edemeyenler” olarak aşağılanarak¹¹⁵ sömürmenin gayriahlâkîliğine bir gerekçesi bulunmuştur. Her ne kadar medeniyet götürülme çabasından bahsedilse de, bir yandan sömürgeci geri bırakılmıştır. Eğer medeniyet, kalkınma ve gelişme konusunda “normal” seviyeye gelirlirse sömürge güçlerinin, “asıl işi bittiğinden” bu toprakları terk etmesi gerekecekti. Bu nedenle bu toplumların özellikle düşünce boyutunun geri kalması önemli olmuştur. Örneğin Fransa, geleneksel Arap aristokrasisini ortadan kaldırmıştır.¹¹⁶ Bu, entelektüellerin ortadan kalkması anlamına gelmektedir; dolayısıyla toplumun geri kalmışlıktan kurtulmamasına hizmet etmiştir.

Sömürgecilik, sadece belli bir toprağın kaynaklarına el konması ile sınırlı olmamıştır. Latin Amerika'daki tarım arazilerinin, köylerin tahrip edilmesi, Maya ve Aztek medeniyetlerinin ortadan kaldırılması,¹¹⁷ ortada bir savaş dahi yokken yapılması nedeniyle soykırım olarak kabul edilebilir. Belçika'nın Kongo'da vahşet içeren uygulamaları, İtalya'nın Libya ve Etyopya'daki yönetimi insanlığa karşı suç teşkil etmektedir. Amerikan yerlilerine yapılanlar bilinmektedir. Benzer şekilde, Avustralya yerlilerine yönelik İngilizlerin gerçekleştirdiği katliamlar ve kötü muamele de çoğu zaman soykırım kategorisine sokulmaktadır.¹¹⁸ Kısacası liberal demokrasilerin üçüncü dünya

113 Stewart C. Easton, *The Twilight of European Colonialism*, Bradford&Dickens, Londra, 1960, s. 540.

114 Victor Kiernan, *The Lords of Human Kind*, Serif, Londra, 1995, s. 16.

115 Victor Kiernan, *The Lords of Human Kind*, Serif, Londra, 1995, s. 276.

116 Anthony Clayton, *The Wars of French Decolonization*, Longman, Londra ve New York, 1994, s. 109.

117 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, s. 41.

118 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, s. 62.

ülkelerindeki uygulamaları sömürge kategorisindedir.¹¹⁹ Sömürge güçleri Fransa ile İngiltere arasında yapılan karşılaştırmalarda, Fransızların İngilizlerden çok daha insafli olduğu ileri sürülürdü. Ancak Cezayir'in direnişi savaşa döndüğünde Fransa'nın işlediği insanlık suçlarının arasına soykırım da dahil edilmiştir. Aşırı şiddet ve işkencelere Fransız kamuoyu dahi dayanamayarak tepki vermiştir. Fransa'nın kullandığı "kendi içinde eritime" girişimi, Cezayir halkının ve kültürünün ortadan kalkmasını amaçlamıştır. Bu yöntem, bir taraftan Cezayirlilerin Fransızlaştırılmasını, diğer taraftan Fransızların Cezayir'e yerleştirilmesini içermiştir.¹²⁰ Bu, kültürel soykırım olarak kabul edilmektedir.

Avrupalılar, sömürgeleştirdikleri bölgelerdeki yerel kültüre, geleneklere ve toplumsal hayata zarar vermiş, bu bölgelerin özgürce gelişmelerini engellemişlerdir. Böylece bir insanlık suçu daha işlemişlerdir. Bugün hâlâ Avrupalılar arasında, sömürge dönemindekine benzer görüşlere sahip olanlar vardır. Avrupalılar "beyaz adam", diğerleri "aşağı ırk" olarak görülmekte, ayrımcılık devam etmektedir.¹²¹

Bazı yazarlara göre sömürgecilik zaten başlı başına soykırımdır. Bu şekilde düşünmeyenler ise, sömürgeciliği en azından bir savaş suçu olarak görmektedirler.¹²² Sömürgeelerde yaşananlar; işkence, insanlık dışı muamele, kişilere ve mülklere saygının olmaması, hapis cezaları, yerlerinden etme, zorla başka yere nakletme, adil ve eşit yargı hakkının tanınmaması, mülke el koyma gibi suçları da içermiştir.¹²³

Sömürgeciliğin soykırımın çeşidi olduğunu düşünenler arasında, nazi Almanyası politikaları ile sömürgecilik politikaları arasında bağlantı kuranlar da vardır. Örneğin, Nazi Almanyası ile sömürgecilik politikaları arasındaki ilginç paralellik, Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne yönelik başlattığı savaşın iki Avrupa gücü arasında olmasına rağmen, uluslararası hukuku ihlal eden ve böylece kural tanımayan diğer sömürge savaşlarını hatırlatan bir şekle bürünmüş olmasıdır. Almanya'nın Güneybatı Afrika'da Herero ile Namalara, kadın ve çocuklar da dâhil olmak üzere yaptıkları arasında toplama kamplarına hapsedilerek yarısının ölümüne sebep olmak vardı. Aynı tutum II.

119 David D. Roberts, "How Not to Think about Fascism and Ideology", *Journal of Contemporary History*, Cilt 35, No. 2, Nisan 2000, s. 70.

120 Raimondo Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, Cilt I, Kitap Deyince Yayınları, 2000, ss. 307-308.

121 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, ss. 32-33.

122 Nicola Labanca, "Colonial Rule, Colonial Repression and War Crimes in the Italian Colonies", *Journal of Modern Italian Studies*, Cilt 9, No. 3, 2004, s. 302.

123 Nicola Labanca, "Colonial Rule, Colonial Repression and War Crimes in the Italian Colonies", *Journal of Modern Italian Studies*, Cilt 9, No. 3, 2004, s. 306.

Dünya Savaşı sırasındaki Rus savaş eserlerine de uygulanmıştır. Halk için alan açma düşüncesi ve dünya tarihinin biyolojik yorumu, sömürgecilik ile nazi yayılcı politikaları arasındaki temel paralelliği oluşturmaktadır.¹²⁴

Sömürgecilikle bağlantılı olan bir başka insanlık suçu, köleliktir. 15. ve 19. yüzyıllar arasında milyonlarca Afrikalı, yaşadıkları yerlerden, yurtlarından, evlerinden kopartılarak zorla çalıştırılmak için Avrupa ve ABD topraklarına götürülmüştür. Buradaki suç sadece bireylerin sahiplenilmesi ve zorla çalıştırılması değil, aynı zamanda hiçbir sebep yokken, sırf ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda yerlerinden yurtlarından edilmesidir.

Kölelik, M.Ö. 2000 yılında dahi sorgulanmayan, olağan bir sistem olarak mevcut olmuştur. Ancak Babil Kralı Hammurabi, köleleri insan olarak kabul ederek kölelere muameleyi ve onların statülerini düzenleyen uzun bir dizi kanun hazırlamıştır. Bunların arasında sahiplerin ortada gerekçe yokken kölesini öldürmesinin yasaklanması vardır.¹²⁵ Roma döneminde de kölelik sistemi mevcut olmuştur. Ancak gerek kölelerin hakları gerek sahiplerinin köleler üzerindeki gücünün sınırlı olması bakımından, modern Avrupa kölelik kurumundan daha insanî olduğu genel kanıdır.¹²⁶ Avrupa’da köleler farklı bir sınıf oluşturmuştur. Bu sınıf, “kökü olmayan”, “dışarıdan gelen”, tarih dışı bireyler olarak muamele görmüşlerdir.¹²⁷

Afrika ve Güney Doğu Asya’dan gerçekleştirilen köle ticaretleri ile iş gücü ihtiyacı ucuz yollu karşılanmıştır. Özellikle madencilik ve tarımda kullanılan ve çok kârlı olduğu fark edilen köle ticareti 17. yüzyılda sistemli bir şekilde başlamıştır.¹²⁸ Avrupalılar, kendi ekonomilerini kolay ve ucuz yoldan geliştirirken insanlık suçu işlemekte oldukları önemsiz kalmıştır. Eğer köle sistemi olmasaydı, Amerika’nın bugünkü gücüne kavuşacak kadar gelişemeyeceği genel kanıdır.¹²⁹

Kölelik kurumunun meşruiyeti ve ahlakiliği, ilk olarak Aydınlanma dönemi entelektüelleri tarafından sorgulanmış ve kölelik karşıtı kampanya başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarında köleliğin yasaklanma sürecine girildiği görülmektedir.

124 Jürgen Zimmerer, “The Birth of the Ostland out of the Spirit of Colonialism: A Postcolonial Perspective on the Nazi Policy of Conquest and Extermination”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005, ss. 203-208.

125 Susanne Everett, *History of Slavery*, Grange Books, Londra, 1997, s. 16.

126 Antik dönem ve modern dönem kölelik sistemlerinin karşılaştırılması için bkz. Enrico Dal Lago ve Constantina Katsari, *Slave Systems. Ancient and Modern*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

127 Herbert S. Klein, *The Atlantic Slave Trade*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, s. 1.

128 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, ss. 28-29.

129 Herbert S. Klein, *The Atlantic Slave Trade*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, s. 102.

ABD’de ise kölelik ile ilgili olumsuz düşünceler daha çok tanrı ve günah korkusu ile bağlantılı olmuştur.¹³⁰

İnsanlığa karşı suç olarak kabul edilmesine ve yasaklanmış olmasına rağmen bugün hâlâ bazı Batılı (Fransa) ve Batı dışı (Pakistan) ülkelerde köleler çalıştırılmaktadır. Birleşmiş Milletler bu konuda çalışmalar yapmaktadır. Bu arada Avrupa Birliği; zorla çalıştırma, insan kaçakçılığı ve köleliği 2000 yılında yasaklamıştır.¹³¹

Almanların gerçekleştirdiği Herero katliamı, bazıları tarafından yüzyılın ilk soykırımı olarak kabul edilir.¹³² Avrupa tarihindeki etnik temizlik ve soykırımlar sadece sömürge topraklarında yapılanlarla sınırlı değildir. Etnik temizlik; planlanmış ve kasıtlı olarak belli bir toprak parçasının etnik özellikleri çerçevesinde istenmeyen nüfustan arındırılmasıdır.¹³³ Bir başka ifadeyle, etnik olarak farklı olan grupların zorla ülkeden sürülmesi ya da soykırım ile ortadan kaldırılmasıdır. Ancak imha ve yok etmenin mutlaka etnik özellikler çerçevesinde olması gerekmez. Nasyonal sosyalizm, aşırı milliyetçilik örneği göstererek nazilerin Holokostu ile sonuçlanmıştır. Fakat sadece milliyetçi saik şart değildir. Marxizm de aynı şekilde şiddet içeren sonuçlara neden olmuştur. Stalin’in Ukraynalılara uyguladığı da bir tür soykırım olarak kabul edilebilir.

Cüzamlılara, cadılara, eşcinsellere ve dinsizlere yönelik katliamlar soykırım sınıfına sokulmamaktadır. Ancak etnisite, ırk, dil gibi özellikler olmadan belli bir grubun sırf öyle olduğu için imha edilmesi de soykırım grubuna sokulabilir. Cüzamlılar farklı ırklara ve milliyetlere mensup olabilirler, ancak hepsinin ortak yanı cüzam hastalığını taşımakta olmalarıdır. Bu insanların öldürülme sebebi cüzamlı olmaları ise, o halde bu da soykırım kabul edilebilir. Avrupa’daki yaklaşım, cüzamlıların ahlakî yozlaşmanın sonucu olduğu, günahkar olarak görülerek toplumun bütününden ayrılması gerektiği düşüncesi nedeniyle cezalandırılması ve katledilmesi olmuştur.¹³⁴ Almanların II. Dünya Savaşı sırasında Yahudi ve Romanların dışında, akli dengesi bozuk olanlarla özürülleri de imha etmesi, farklı nedenlerle de olsa, daha önce cüzamlılara yapılanların aynısıdır.

130 John Patrick Daly, *When Slavery was Called Freedom*, The University Press of Kentucky, Kentucky 2002, ss. 50-52.

131 *Luttes contre l’Esclavage*, UNESCO, 2004.

132 Nicola Labanca, “Colonial Rule, Colonial Repression and War Crimes in the Italian Colonies”, *Journal of Modern Italian Studies*, Cilt 9, No. 3, 2004, s. 302.

133 Stefan Wolff, “Can Forced Population Transfers Resolve Self-determination Conflicts? A European Perspective”, *Journal of Contemporary European Studies*, Cilt 12, No.1, Nisan 2004, s. 13.

134 David Nirenberg, *Communities of Violence. Persecution of Minorities in the Middle Ages*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1996, s. 57.

Fransa’da cüzamlılarla Yahudiler arasında bağlantı kurulmuştur. 1320’lerde cüzamlılara yönelik saldırılar bir süre sonra Yahudilere yöneltilmiştir. Cüzamlılar gibi Yahudiler de yakılarak öldürülmüştür. Yahudilerin yakılması işlemi yasal çerçevede, belediyeler gibi resmî otoriteler eliyle gerçekleştirilmiştir.¹³⁵

Soykırımı yönelik hareketler her zaman cinayet içermek zorunda değildir. Bir de “sosyal ölüm” denilen bir kavram vardır. Kadınların veya erkeklerin zorla kısırlaştırılmaları, çocukların ailelerinden kopararak asimile edilme amaçlı olarak eğitilmeleri de, kimileri tarafından soykırım eylemleri olarak görülür. Örneğin Holokost sadece kitlesel bir katliam programı değildir. Aynı zamanda Yahudilerin toplumsal yaşantılarına yönelik bir saldırıdır. Bu saldırı, saklanmış olan ve bazılarının kurtuluşu bazılarının öldüğü çocukların varlığı ile görülmektedir. Hitler’in kısırlaştırma programı, Alman Yahudilerini devletsiz bırakan Nuremberg yasaları soykırımın başlangıcı değil, bir parçası olarak görülmektedir.¹³⁶ 15. yüzyıla ait bir belgede bir çok Flamanın “bread” ve “cheese” (ekmek ve peynir) yerine “case” ve “brode” dediklerinden kafalarının kesildiği yer almaktadır.¹³⁷ İskandinav ülkelerinde etnik azınlık konumunda olan Samilerin Hıristiyanlığı kabul etmeye zorlanmaları, bunu kabul etmeyenlerin cezalandırılması etnik ve kültürel soykırımdır.¹³⁸

Avrupa tarihindeki insanlık suçlarından bir diğeri, sürmedir. Bu suçlara en fazla maruz kalanlar Yahudiler olmuştur. Yahudiler 1290 yılında İngiltere’den, 14. ve 15. yüzyıllarda ise Fransa ve İspanya’dan sürülmüşlerdir.¹³⁹ Fazla popüler olmamakla birlikte, Eskimoların ABD ve Danimarka tarafından yaşadıkları bölgeleri terk etmeye zorlanması, bu sırada özellikle ekonomik yaşam tarzlarının silinmesi ve bir kültürel kırma uğratılmaları hatırlatılmalıdır.¹⁴⁰ Daha sonraki dönemlerde Balkan coğrafyasında özellikle Müslümanlar en fazla yerlerinden edilen halklardan olmuştur. Zorla göç ettirmeler Avrupa’da genellikle iki sebepten gerçekleşmiştir: Çok-uluslu devletlerin çökmesi ve devlet sınırlarının yeniden

135 David Nirenberg, *Communities of Violence. Persecution of Minorities in the Middle Ages*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1996, s. 63.

136 Claudia Card, “Genocide and Social Death”, *Hypatia*, Cilt 18, No. 1, Kış 2003, ss. 64, 65.

137 Len Scales, “Bread, Cheese and Genocide: Imagining the Destruction of Peoples in Medieval Western Europe”, *History*, Cilt 92, No. 307, Temmuz 2007, s. 284.

138 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, s. 49.

139 Len Scales, “Bread, Cheese and Genocide: Imagining the Destruction of Peoples in Medieval Western Europe”, *History*, Cilt 92, No. 307, Temmuz 2007, s. 297.

140 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, s. 62.

çizilmesi. Balkan Savaşları, her iki Dünya Savaşı ve Yugoslavya'nın dağılması örnek olarak gösterilebilir.¹⁴¹

İşkence, insanı aşağılayan ve onu insandan “şey”e dönüştüren bir uygulamadır.¹⁴² Bugün Avrupa Birliği, işkencenin önlenmesi konusunda dünyada en fazla çaba sarfeden kuruluşlardan biri olarak görünmektedir. Avrupa'nın işkence tarihi Yunan ve Roma medeniyetleri ile birlikte başlamıştır. 19. yüzyılın ilk çeyreğinde kanunen kaldırılmış olsa da, 20. yüzyılın başlarında yeniden uygulamaya konmuştur. Bugün her üç ülkeden birinde işkence uygulanmaktadır.¹⁴³

Avrupa ve işkence dendiğinde akla ilk gelen Cezayir’de yaşananlar olmaktadır. Fransa, sömürgeleştirdiği Cezayir’de yepyeni bir Fransız toplumu yaratmaya çalışmıştır. Bu amaç doğrultusunda Fransız dili ve kültürü benimsetilmeye çalışılmıştır. Kültürel kırım bir yana, Cezayir’in sömürgeci kurtulması sürecinde ağır bir şekilde sistematik işkenceler ve katliamlar gerçekleştirildiği bilinmektedir.¹⁴⁴ Fazla sözü edilmeyen bir örnek; İngiliz, Amerikalı ve Danimarkalıların; Hitler’in intikamını II. Dünya Savaşı sonrasında sivil Alman halkından almış olmalarıdır.¹⁴⁵

Cinsel suçlar da insanlık suçları arasındadır. Dünyadaki birçok savaş, çatışma ve işgalde birçok kadın tecavüze uğramıştır. Bu, sadece kadına yönelik bir saldırı olarak değerlendirilmemelidir. Kadını tecavülden koruyamayan babası ya da kocası, aslında milletini, ülkesini koruyamamış olmaktadır. Bunun sorumluluğu ve psikolojik baskısı erkekleri de bir ölçüde etkilemektedir.

Cinsel suçlar sadece tecavülden ibaret değildir. Erkeklerle ve kadınlara yönelik tecavüz içermeyen çeşitli cinsel suçlar bulunmaktadır. Kısırlaştırma soykırım çerçevesinde de değerlendirilebilecek bir insanlık suçudur. Yahudiler, Amerikalı siyahlar ve İskandinav ülkelerindeki bazı etnik gruplar kısırlaştırma uygulamalarına maruz bırakılmışlardır.

Aryan ırk konusundaki düşünceler ve çalışmalar, sadece teorik düzeyde kalmamış, Almanya ile birlikte İskandinav ülkelerinde de katı bir şekilde, hatta Almanya’dan çok daha sonraları dahi yakın tarihlere kadar

141 Stefan Wolff, “Can Forced Population Transfers Resolve Self-determination Conflicts? A European Perspective”, *Journal of Contemporary European Studies*, Cilt 12, No.1, Nisan 2004, s. 13.

142 Antonio Cassese, *Inhuman States Imprisonment, Detention and Torture in Europe Today*, Polity Press, Cambridge, 1996, s. 47.

143 Edward Peters, *Torture*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996, s. 5.

144 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, s. 44.

145 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, s. 62.

uygulanmıştır. Norveç'te psikolojik ve fiziksel hastalar ile etnik grup olan Tatarlar "Aryan ırk hijyeni" uygulamasına maruz bırakılmışlardır. Öjeni amaçlı "sterilizasyon", yani kısırlaştırma uygulamaları, üstelik devlet eliyle gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁶

Avrupa tarihinde özellikle bazı gruplar insanlık suçlarından fazlasıyla çekmişlerdir. Yahudiler ile kadınlar başta gelmektedir. Müslümanlar da neredeyse Yahudiler kadar zulüm gören gruplardan olmuşlardır. Fransa'da Müslümanlar uzak bir tehdit olarak görüldüğünden çok zulüm görmemişlerse de, İspanya için Yahudilerden daha büyük bir tehdit olarak kabul edilmiştir. Bunun nedeni, Hıristiyanları tehdit edenlerin Yahudiler değil Müslüman orduları olmasıdır.¹⁴⁷ Bugüne gelindiğinde, Holokost sonrası Avrupa'da kalan Yahudiler Avrupa'nın bir parçası olarak kabul edildiğinden ve İsrail gibi her zaman sığınabilecekleri güçlü bir devletleri bulunduğu için görünürde fazla baskı görmemektedirler. Bir dönemin Yahudilerinin yerini bugün Müslümanlar almıştır.

Azınlıklarla ilgili iki farklı tutum bulunmaktadır. Birinde, azınlıkların temel siyasi hakları söz konusudur. İfade, dernek kurma, oy kullanma, siyasete atılma gibi eylemleri örnek olarak verebiliriz. İkincisi, azınlıkların kültürel farklılıklarını ifade edebilmeleri ve bundan daha da önemlisi, yerli ya da hâkim olan kültür tarafından kabul edilebilmesidir. Birinci tutum "siyasi tolerans", ikincisi "toplumsal tolerans" olarak adlandırılır. Avrupa'da sıkıntılı olan nokta, toplumsal tolerans konusudur. Çünkü her şey kâğıt üzerinde kalmakta, toplum farklılıkları kabul etmediğinden uygulamada büyük sorunlar yaşanmaktadır.¹⁴⁸

Avrupa ülkelerinde, örneğin polisin ırkçı ayrımcılık yaptığı bilinmektedir. Polis toplumun bir parçası olduğundan, ırkçılığın ve önyargıların yaygın olduğu toplumlarda polisin de aynı önyargılara sahip olduğu söylenmelidir. Kimlik kontrolü, arama gibi konularda siyahlar beyazlara göre çok daha fazla hedef olmaktadır.¹⁴⁹ Diğer taraftan Avrupa kentlerinde etnik ve sosyo-ekonomik konumlara göre fiziksel ayırım yapılmakta, bu durum konut politikalarına yansımaktadır. Bölünmelerin sosyo-ekonomik değil, etnik

146 Sefa M. Yürükel, *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004, s. 49.

147 David Nirenberg, *Communities of Violence. Persecution of Minorities in the Middle Ages*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1996, s. 110.

148 Steven A. Weldon, "The Institutional Context of Tolerance for Ethnic Minorities: A Comparative, Multilevel Analysis of Western Europe", *American Journal of Political Science*, Cilt 50, No. 2, Nisan 2006, s. 335.

149 Hans-Jörg Albrecht, "Ethnic Minorities, Crime and Criminal Justice in Europe", Frances Heidensohn and Martin Farrell (der.), *Crime in Europe*, Routledge, Londra ve New York, 1991, s. 93.

temelli olduğuna örnek olarak İngiltere'deki ekonomik durumu iyi olan Pakistanlı ve Bangladeşlilerin de diğerleri ile birlikte aynı mahallede yaşamaları gösterilebilir.¹⁵⁰ Benzer ayrımcılık adlı boyutta devam etmektedir. Azınlıklara mensup olanların cezalarının ertelenmesine çoğunluk mensuplarına göre çok daha nadir rastlandığı, hapis cezasının daha fazla verildiği tespit edilmiştir.¹⁵¹

Belki de en belirgin örnek, eski sömürgelerin ana topraklarına dahil edilerek olağan gösterilmesidir. Dolayısıyla sömürgecilik hâlâ "AB'nin deniz ötesi toprakları" adı altında devam etmektedir. Buralar her ne kadar anavatanın parçası olarak görülse de, Fransız devletin ve gerçek Fransızların yararına "kullanılmaktadır". Örneğin nükleer deneyler, "hakiki Fransızlara" zarar vermemesi adına, bu uzak bölgelerde yapılmaktadır. Bugün 2,5 milyondan fazla sayıda insan/yerli Fransa'nın deniz-ötesi topraklarına dahil olarak yaşamaktadır.

Avrupalıların Türkiye üzerinde sözde Ermeni soykırımı ile ilgili olarak kabul etmesi ve özür dilemesi için yoğun baskıların bulunduğu bilinmektedir. Ancak geçmişte işlenen insanlığa karşı suçlar nedeniyle özür dileyen, hatta kabul eden Avrupa ülkesi sayısı çok azdır. II. Dünya Savaşı'ndan bu yana ülkeler totaliter/otoriter geçmişleriyle farklı şekillerde yüzleşmektedirler. Hukuki sonuçları kabul ederek, sorumluluğu olduğu gibi üstlenerek gerçekleştirilen yüzleşme biçimi Almanya tarafından yerine getirilmiştir. Bir diğer yüzleşme biçimi, uzlaşmadır. Bu, unutmadan affetmek anlamına gelmektedir. Bunun başarılı olabilmesi için bir ülkenin kendi vatandaşlarına yönelik bir suç olması, ayrıca ülkenin geçmişi konusunda da siyasi bir görüş birliğinin bulunması gerekir. Latin Amerika ile Güney Afrika'yı bu gruba sokabiliriz.

Bir diğer yüzleşme biçimi, geçmişi inkâr etmeden geçmişle bugün arasında bir çizgi çekerek konuyu tarihçilere bırakmaktır. Bu seçenек, genellikle barışçı ve müzakerecidir. İspanya'nın 1976 yılından beri yaptığı budur. Polonya ve diğer Doğu Avrupa ülkeleri de komünizm yıkıldıktan sonra daha düşük başarıyla da olsa bunu yapmaya çalışmaktadırlar. Burada, liberal demokrasiye acısız geçiş amacı vardır. Geçmişi unutmak veya yanlış bir geçmiş yaratmak, en fazla başvurulan yöntemlerden biridir. Avusturya, İtalya, Japonya, Fransa gibi ülkeler geçmişlerini inkar eden, silen ya da değiştiren ülkelerdendir. Örneğin

150 Sako Musterd, "Social and Ethnic Segregation in Europe: Levels, Causes, and Effects", *Journal of Urban Affairs*, Cilt 27, No. 3, ss. 331-348.

151 Hans-Jörg Albrecht, "Ethnic Minorities. Crime and Criminal Justice in Europe", Frances Heidensohn ve Martin Farrell (der.), *Crime in Europe*, Routledge, Londra ve New York, 1991, s. 96.

İtalya'da 1997 yılına kadar faşizm ve savaş okul müfredatlarında yer almamıştır.¹⁵²

Tarihî mesafe geçmişle çizgi çekmekte önemlidir. Kurbanların çoğu ölmüşse geçmişî kapatmak daha kolaydır. Hâlbuki örneğin Polonya'da hâlâ komünist dönemi hatırlayan ve unutmak istemeyen önemli sayıda insan bulunmaktadır. Öte yandan tarihî mesafe, tarihî amnezi tehlikesini doğurur.¹⁵³

Geçmişteki suçların hatırlanması ile ilgili olarak belki de en ilginç olay, II. Dünya Savaşı sonunda sivil Almanlara yönelik mezalimdir. 1980'li yılların ortalarında Almanların bu dönemdeki kayıplarını hatırlama durumu söz konusu olmuş, ancak bir hesaplaşma sürecinin başlaması endişesi ile olumsuz yankı bulmuştur. Tüm Almanlar suçlu olmasa da, tüm Almanlar sorumlu olarak görülmektedir. Böylece aslında hiçbir tarihinden özgür değildir, çünkü savaş sonrası Alman kimliği Holokost üzerine kurulmuştur ve travmalar ile çekilen acılar, toplumların anılarını şekillendirmede etkili güçlerdir.

Aslında tarih, insan hakları hukukunun uygulanması konusundaki çifte standartlarla doludur. Ancak bu şekilde gelişme de sağlanmıştır. Örneğin en fazla köle ticareti yapılan imparatorluk İngiltere iken, köleliğin yasaklanması konusunda da 19. yüzyıl İngilteresi başta gelen ülkelerdendir.

Batı Dünyasında İşlenen İnsanlığa Karşı Suçların Sebepleri

Demokrasi ve Aydınlanma “Sorunu”

Aydınlanmanın ve liberal demokrasilerin aşırı sağ hareketlerle sonuçlanmasının nedenleri konusunda Plato'ya kadar uzanan klasik bir yaklaşım vardır. Tarihçilere göre egemen ve bağımsız olan iktidarda güç tek elde toplanır, daha sonra yavaş yavaş bu ayrıcalıklar daha geniş bir grup ile paylaşılmaya başlanır ve sonunda milleti oluşturan tüm bireylere yayılır. Ortaya çıkan demokrasi bir süre sonra yozlaşır, kaos ortamı oluşur, bunun üzerine bir monark, tiran ya da diktatör tarafından yönetim ele geçirilir. Aynı döngü yeniden başlamış olur.

Aydınlanma ve modern dönemler beraberinde pek çok kötülük de

152 Anatoly M. Khazanov ve Stanley G. Payne, “How to Deal with the Past?”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, Cilt 9, No. 2-3, Haziran-Eylül 2008, ss. 413-414.

153 Anatoly M. Khazanov ve Stanley G. Payne, “How to Deal with the Past?”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, Cilt 9, No. 2-3, Haziran-Eylül 2008, s. 414.

getirmişlerdir. Rasyonalizm büyük barbarlıkların, örneğin toplama kamplarının doğmasına katkıda bulunmuştur.¹⁵⁴ Aydınlanma dönemi toplumları, içinde daima modernlik karşıtı, düşman parçalar da barındırmıştır. Joseph de Maistre Fransız Aydınlanması ile, Edmund Burke ve takipçileri İngiliz Aydınlanması ile çatışmıştır.

Avrupa gibi homojenliğin zorunlu görüldüğü ve farklılıklara toleransın zayıf olduğu toplumlarda asimile edilemeyen unsurlar devlet tarafından uygulanan sert otorite ile kaldırılmışlardır. Devletin otoriter ya da demokratik olması pek fark etmeyecektir, çünkü sonuç değişmez. Asimilasyon, ya adaptasyon ile ya da güç kullanılarak gerçekleştirilir. Demokrasilerde devletin gücünün homojenliğe dayandığı şeklinde önemli bir görüş bulunmaktadır.¹⁵⁵

Homojen Toplum İhtiyacı

Homojen toplum üretken ve faydalı toplumdur. Çünkü gereksiz, işe yaramayan unsurlar toplumun tamamından çıkarılır. Homojen toplumlar, tüm heterojen öğeleri çıkarırken, bu öğelerin aşağı ya da yüce olmasının hiçbir önemi yoktur.¹⁵⁶ Hannah Arendt, toplama kamplarının totaliter hükümetlerin icadı olmadığını, “istenmeyen unsurlar”ın alıkonması için kullanıldığını ileri süren ilk isimlerden olmuştur. Örnekleri arasında İngilizlerin Hindistan’da “suçlu kastlar”dan olduğu düşünülenleri gözaltında tutması vardır.¹⁵⁷ Önyargıları tarih boyu en fazla üzerlerine çekenler, farklılıklarını muhafaza etmeleri nedeniyle Yahudiler ve romanlar olmuştur.¹⁵⁸

Avrupalılar, kendilerini ırksal olarak ayrıcalıklı toplum olarak gördüklerinden, yerleştikleri sömürge topraklarında kendilerini diğerlerinden çoğu zaman fiziksel olarak ayıran farklı bir yaşam alanı kurmuşlardır. Almanya’nın Afrika’daki sömürge topraklarında yerlilerin ata binmesi, beyazlarla ilişki kurmaları yasaklanmıştı. Benzer şekilde Polonyalılar da işgal sırasında Almanlara şapkalarını çıkararak ve yol vererek selam vermek zorunda idiler.

154 Antonio Cassese, *Inhuman States Imprisonment, Detention and Torture in Europe Today*, Polity Press, Cambridge, 1996, s. 59.

155 Georges Bataille ve Carl R. Lovitt, “The Psychological Structure of Fascism”, *New German Critique*, No. 16, Kış 1979, s. 66.

156 Georges Bataille ve Carl R. Lovitt, “The Psychological Structure of Fascism”, *New German Critique*, No. 16, Kış 1979, ss. 65, 74.

157 Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, Revised Edition, Harcourt Brace, Jovanovich, New York, 1973, s. 440’dan aktaran Vinay Lal, “The Concentration Camp and Development: The Past and Future of Genocide”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005, s. 229.

158 John T. Salvendy, “The Dynamics of Prejudice in Central Europe”, *International Journal of Psychotherapy*, Cilt 4, No. 2, 1999, s. 152.

Ayrıca sinemaya, konserlere, sergilere, müzelere, tiyatrolara, kütüphanelere girmeleri yasaktı. Bisiklet, fotoğraf makinesi ve radyo sahibi olmalarına izin verilmemiştir. Hitler ırksal olarak ayrıcalıklı toplumun yaşam tarzını şu sözlerle özetlemiştir: “Almanlar, kendileri için kale gibi kapalı bir toplum kurmalılardır.”¹⁵⁹ Almanların ırksal homojenliklerinin bozulması endişesi, Yahudilerin gettolarda yaşamasının sağlanarak “üstün ırk” ile temasının asgariye indirilmesi vardır.

Asimile eden toplumlar, objektif araştırmacılar tarafından genellikle etik eleştirilere maruz kalmaktadır.¹⁶⁰ Robert Park asimilasyonun neden bu kadar çekici olduğunun cevabını vermektedir: Modern toplumlar bireyseldir. Bu, insanların kendi fırsatlarını yaratmanın ya da elde etmenin ve hayat seçeneklerini genişletmenin peşinde koştukları anlamına gelmektedir. Bunu gerçekleştirmenin yollarından biri, bir etnik grubun kendi farkındalığına izin vermeyi reddetmektir. Bireyler, sosyal çevrelerini genişletmeyi, etnik grubu bir cemaat olarak değil de bir kimlik çeşidi olarak değerlendirmeyi tercih edeceklerdir. Kozmopolit olan grup, yerel gruba göre, bireylerinin sadakat, sesini yükseltme ya da terk etme (*loyalty, voice, exit*) seçenekleri de dahil olmak üzere pek çok alternatifi kullanabilen gruptur. Bugünkü pek çok modern toplum çokkültürlülük konusunda giderek daha hassas hale gelirken bulgular asimilasyonun da güçlü bir şekilde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.¹⁶¹

Milliyetçilik

İnsanlığa karşı suçların nedenlerinden biri milliyetçiliktir. Eski dönemlerde Tanrılar için yapılan savaşlar bugün milletler için yapılmaktadır.¹⁶²

Milliyetçilik içeren çatışmalarda farklı gruplar birbirlerini farklı özelliklere sahipmiş gibi algıladılar. Bu özellikler birbirleri için “yabancı” olarak değerlendirildiğinden, o zaman “onlar” ve “biz” arasında hiçbir zaman uzlaşma olmayacaktır.¹⁶³ Bu durumda seçeneklerden biri de birbirlerini

159 Jürgen Zimmerer, “The Birth of the Ostland out of the Spirit of Colonialism: A Postcolonial Perspective on the Nazi Policy of Conquest and Extermination”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005, s. 206.

160 Eamonn Callan, “The Ethics of Assimilation”, *Ethics*, No. 115, Nisan 2005, s. 475.

161 Peter Kivisto, “What is the Canonical Theory of Assimilation? Robert E. Park and His Predecessors”, *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, Cilt 40, No. 2, İlkbahar 2004, s. 162.

162 Michael Billig, “Socio-Psychological Aspects of Nationalism: Imagining Ingroups, Others and the World of Nations”, *Nationalism, Ethnicity and Cultural Identity in Europe*, Keebet von Benda-Beckmann ve Maykel Verkuyten (der.), ERCOMER, Utrecht University, The Netherlands, 1995, s. 89.

163 Dusan Kecmanovic, *The Mass Psychology of Ethnonationalism*, Plenum Press, New York ve Londra, 1996, s. 132.

öldürmek olacaktır. Bu şekilde bakıldığında, milliyetçiliğin içinde “doğal” olarak saldırganlık ve şiddet içerdiğini ileri sürmek mümkündür.

Aydınlanma döneminin çıkardığı düşünürlerden Joseph de Maistre, 1797 yılında milliyetçilik konusunda önemli sayılacak sözler söylemiştir: “Bu dünyada insan diye bir şey yoktur. Fransızlar, İtalyanlar, Ruslar vardır”.¹⁶⁴

İrkçılık

Avrupa tarihindeki tüm katliamlar ırkçılık düşüncesine dayandırılmaktadır. Ancak ırkçılık, insanlığa karşı suçlar başladıktan çok sonra ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, ırkçılık, Avrupa’da işlenen insanlık suçlarının önemli sebeplerinden biridir, ancak tek sebebi olduğunu söylemek doğru olmayacaktır.

İrkçılığın, rasyonel olmayan bir antipatinin ürünü olduğu ileri sürülür. Ancak bu düşünce tarihî bir soruna yol açmaktadır. Eğer ırkçılık cehalet, korku ve nefretin ürünüyse o halde neden ırkçı düşünceler en cesur, en aydınlanmış ve insancıl isimler arasında da bir süre öncesine kadar paylaşılıyordu? Avrupa ve Amerika’nın önde gelen dinî liderleri, filozofları, bilim adamları ve devlet adamları modern kriterler çereçevesinde ırkçı idiler.¹⁶⁵

Diğer taraftan, cehalet, korku ve nefret evrensel insan özellikleri olarak kabul edilirler. Ancak ırkçılık her dönem her toplumda görülen bir özellik olmamıştır. Bazılarına göre ırkçılık tarih boyu var olan antik bir davranış biçimidir, dünyanın her yerinde bulunabilir ve ırkçı önyargılar kayıtlı tarih kadar eskidir. Hatta Mısır, Çin, Hint ve Yunan gibi antik medeniyetlerde de ırkçılığa rastlanmıştır.¹⁶⁶ Bu görüşün sebebi, ırkçılık ile kabilecilik ya da etno-merkezciliğin karıştırılmasıdır. Kabilecilik ya da etno-merkezcilik, yabancılara göre kendi grubuna yönelik yoğun bir tercihi ifade eder. İrkçılık biyolojiyi, etno-merkezcilik kültürü esas alır. İrkçılıktan farklı olarak kabilecilikte milliyet, din, coğrafi yakınlık, paylaşılan gelenekler ortak paydalardır.¹⁶⁷

164 Antonio Cassese, *Inhuman States Imprisonment, Detention and Torture in Europe Today*, Polity Press, Cambridge, 1996, s. 59.

165 Dinesh D’Souza, “Is Racism a Western Idea?”, *American Scholar*, Cilt 64, No. 4, Sonbahar 1995.

166 Dinesh D’Souza, “Is Racism a Western Idea?”, *American Scholar*, Cilt 64, No. 4, Sonbahar 1995, s. 519.

167 Dinesh D’Souza, “Is Racism a Western Idea?”, *American Scholar*, Cilt 64, No. 4, Sonbahar 1995, s. 522.

İrkçilik Avrupa’da, dünyayı daha iyi anlamak için rasyonel ve bilimsel bir projenin parçası olarak ortaya çıkmıştır. İrkçilik, Avrupalıların diğer bölgelere yaptıkları seyahatlardan esinlenmiş, dünyadaki diğer bitki, hayvan ve insanları sınıflandırmak ve farklılıklarını ortaya koymak biçiminde çıkmıştır. Ancak bu projenin sonunda, Batı medeniyetinin üstünlüğünün teorisi olarak çıkmıştır.¹⁶⁸

Nazi rejimindeki işgal ve soykırım, alan açma ve ırk kavramlarına dayandırılmaktadır. “*Volk*”un korunması ve genişlemesi her ne pahasına olursa olsun gerçekleştirilmeli idi. Saf ırka sahip Alman halkı için “*lebensraum*” gerekli idi.¹⁶⁹ İrk, biyolojik olarak hiçbir değeri bulunmayan ancak toplumsal ve kültürel olarak etkisi olan bir kavramdır.¹⁷⁰ İrkçilik, nazi rejimini, soykırımı, sömürgeciliği, işgalleri, bir çok insanlık dışı politikayı ve insanlık suçunu teşvik etmiş ve meşrulaştırmıştır. Çünkü ırkçılık insanları, “yönetmesi gereken üstün olanlar” ile “yönetilmesi gereken aşağı olanlar” olmak üzere ikiye ayırmaktadır.¹⁷¹

Marxistlere göre ırkçılık, kölelik sisteminin bir ürünüdür; diğer insanları köleleştirmenin rasyonelleştirilmesi ya da bahanesi olarak üretilmiştir. Siyahlar ise Avrupalı/Amerikalı zihniyetine özgü bir özellik olduğunu düşünürler. Aslında Batılı ya da Batı dışı, gelişmiş ya da ilkel bütün toplumlar kültürel olarak narsist olmuşlardır. Evrensel olan kabilecilik ve etno-merkezcilik dar görüşlüdür ve yabancı düşmanlığı içerir ama bu, ırkçılık ile aynı şey değildir.¹⁷² Din ve kültür bazında etno-merkezcilik olmasına rağmen Araplar ve Çinliler sistematik bir ırkçılık ideolojisi geliştirmemişlerdir.¹⁷³ Antik dünya insanları, fiziksel farklılıkların farkında olmalarına rağmen bunlara önem vermemişlerdir.¹⁷⁴

Benzer şekilde; Babil, Sümer, Mısır, Asur, Hint gibi pek çok antik medeniyette kölelik olmuştur, ancak bu uygulamanın ırk ile herhangi bir bağlantısı olmamıştır. Hatta bu dönemlerde insanlar kendi ırklarından insanları köle olarak kullanmışlardır. Köle mutlaka siyah insan anlamında olmamış, beyazları da olmuştur. Bu bağlamda, köle anlamına gelen

168 Dinesh D’Souza, “Is Racism a Western Idea?”, *American Scholar*, Cilt 64, No. 4, Sonbahar 1995.

169 Jürgen Zimmerer, “The Birth of the Ostland out of the Spirit of Colonialism: A Postcolonial Perspective on the Nazi Policy of Conquest and Extermination”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005.

170 Fred J. Hanna, “A Transcultural View of Prejudice, Racism, and Community Feeling: The Desire and Striving for Status”, *The Journal of Individual Psychology*, Cilt 54, No. 3, Sonbahar 1998, s. 336.

171 Jürgen Zimmerer, “The Birth of the Ostland out of the Spirit of Colonialism: A Postcolonial Perspective on the Nazi Policy of Conquest and Extermination”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005, s. 202.

172 Dinesh D’Souza, “Is Racism a Western Idea?”, *American Scholar*, Cilt 64, No. 4, Sonbahar 1995, s. 517.

173 Dinesh D’Souza, “Is Racism a Western Idea?”, *American Scholar*, Cilt 64, No. 4, Sonbahar 1995, s. 530.

174 Dinesh D’Souza, “Is Racism a Western Idea?”, *American Scholar*, Cilt 64, No. 4, Sonbahar 1995, s. 539.

İngilizcedeki “slave” kelimesinin beyaz köleleri ifade etmek için “Slav”ları kastetmek amacıyla kullanıldığı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla kölelikte ırkçılığın olmadığı ve ırkçılığın, kölelik olmasaydı da gelişebileceği söylenebilir.¹⁷⁵

Batı'nın Evrenselliği: “Normal Olan Biziz” = “Üstün Olan Biziz” Düşüncesi

Eğer tüm kültürler eşit düzeyde ise, tüm bireylere aynı insan haklarının tahsis edilmediğini söylemek gerekir. Çünkü bazı kültürler bazı insanlara diğerlerine göre daha fazla haklar verirler. Eğer tüm insanlar aynı insan haklarına sahip olsalardı, o zaman tüm kültürler moral olarak eşit olamayacaktı. Çünkü “tüm insanlar eşit yaratılmıştır” şeklindeki düşünceye sahip olan kültürler, etik olarak bu düşünceye sahip olmayanlara göre daha üstün olacaklardır.¹⁷⁶

Avrupalılar kendi uygarlıklarını tek var olan/tek doğru olan/tek gerçek olan uygarlık olarak görmüşlerdir; ki bu düşünce yapısı hâlâ fazla değişmemiştir.¹⁷⁷ Farklı olan kültürler, Avrupalılara göre aşağı görülmüşlerdir. Bugün Avrupa'ya göre evrensel tek doğru, medeniliğin tek biçimi “Batı değerleri” başlığı altında sıraladıkları değerlerdir.

Avrupalılar Afrika'ya ayak bastıklarında burayı “karanlık/koyu kıta” olarak adlandırmışlardır. Bu adlandırma, sadece Afrikalıların renklerinden dolayı olmamış; sanayileşme, kentleşme ve teknolojiye yoksun olan Afrikalıların Avrupalılar karşısında aşağı olmalarını ifade etmiştir.¹⁷⁸ Avrupalılar ile sömürge halkları arasında her zaman asimetrik bir ilişki olmuştur.¹⁷⁹ Yönetilenler ile yönetenler arasında mutlaka bir mesafe yaratılır. Bu mesafe, sömürgecinin üstünlüğü için gereklidir.¹⁸⁰ Avrupalıların sömürgelerde yaptıkları katliam ve tahribatın temelinde kendi üstünlükleri, sömürgelerin aşağı konumları ve her iki tarafın da bu sonuçları hak ettikleri şeklinde bir düşünce mevcut olmuştur. Üstelik, Avrupalılar, sömürgeciliğin medeniyetin yayılmasına hizmet ettiğine inandıklarından, sömürge halklarının kültürlerini

175 Dinesh D'Souza, “Is Racism a Western Idea?”, *American Scholar*, Cilt 64, No. 4, Sonbahar 1995, s. 524.

176 Fred J. Hanna, “A Transcultural View of Prejudice, Racism, and Community Feeling: The Desire and Striving for Status”, *The Journal of Individual Psychology*, Cilt 54, No. 3, Sonbahar 1998, s.1.

177 Raimondo Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi*, Cilt I, Kitap Deyince Yayınları, 2000, s. 17.

178 Wendy C. Hamblet, “The Crisis of Meanings: Could the Cure be the Cause of Genocide?”, *Journal of Genocide Research*, Cilt 5, No. 2, Haziran 2003, s. 244.

179 Jürgen Zimmerer, “The Birth of the Ostland out of the Spirit of Colonialism: A Postcolonial Perspective on the Nazi Policy of Conquest and Extermination”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005.

180 Jürgen Zimmerer, “The Birth of the Ostland out of the Spirit of Colonialism: A Postcolonial Perspective on the Nazi Policy of Conquest and Extermination”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005, s. 203.

tahrip ederek, yerine kendininkileri koymalarını, bu hizmetin bir parçası, bir görev (*mission civilisatrice*) olarak görmüşlerdir. Ayrıca düşünür, yazar gibi aydın sınıftan bir çok isim de köleliği, sömürgeciliği, ırkçılığı onaylayarak bu hareketlerin meşrulaşmasına hizmet etmiştir. Hegel'in siyahlara yönelik aşağılayıcı görüşleri, Afrika'yı dünyanın ve tarihin bir parçası olarak görmediği hatılatılmalıdır.¹⁸¹

Bireysel psikolojinin kurucusu Alfred Adler'in 1925 yılında yazdığı bir pasaj dikkat çekicidir:

*Fazla seyahat edenler fark etmiştir ki, dünyanın her yerinde insanlar diğerlerini aşağılama eğilimi içinde olmaları konusunda hemen hemen ayındırlar. Herkes kendilerini diğerlerinden yükseltmenin yolunu aramaktadır. Fransızlar Almanları aşağı görür, Almanlar kendilerinin seçilmiş millet olduğunu düşünür, Çinliler Japonları küçümser. Benzer ilişki biçimi bujuva ile proleterya arasında da mevcuttur. Bu düşmanca hareketler genel ve insanî bir tutumun ifadesidir. Kadınlara yönelik onları aşağı gören davranış biçimi de aynı çerçevede ele alınmalıdır.*¹⁸²

Önyargı ve ırkçılığın nedeni diğerlerinden “daha iyi” olma arzusu ve “üstün hissetme” tutkusu olarak açıklanmaktadır. Bu duygularla bağlantılı olarak, asıl amaç statüdür. Statü arzusu neredeyse bütün kültürlerde mevcuttur. Statü sahibi olmak, diğerlerinden daha iyi, daha üstün, daha değerli olmak anlamına gelmektedir. Statü, genellikle hak edip etmediğine bakılmaksızın diğerlerinden saygı görmek için gerekli görülür. Birinin kendini üstün hissedebilmesi için, diğerlerini aşağılaması, değersizleştirilmesi gerekir. Statü basamaklarını diğerlerinin üzerine basarak tırmanmak, yanlış bir üstünlük duygusu verir.¹⁸³

Antik Çin, fazlasıyla yabancı düşmanı (*xenophobic*) olarak bilinmektedir. Kendi krallıklarını evrenin merkezinde gören Çinli yöneticiler Avrupalıları yüzyıllar boyunca barbar olarak nitelmişlerdir. Ancak Çinliler, Japonlara, Korelilere ve diğer Asya halklarına karşı düşmanca duygular beslemişlerdir. Bu nedenle Çinliler yabancı düşmanı olabilir, ancak ırkçı olarak nitelendirmek

181 Georg Wilhelm Friedrich Hegel, *The Philosophy of History*, J. Sibree (Almancadan çev.), Dover Publications, New York, 1956 s. 204.

182 Fred J. Hanna, “A Transcultural View of Prejudice, Racism, and Community Feeling: The Desire and Striving for Status”, *The Journal of Individual Psychology*, Cilt 54, No. 3, Sonbahar 1998, s. 340.

183 Fred J. Hanna, “A Transcultural View of Prejudice, Racism, and Community Feeling: The Desire and Striving for Status”, *The Journal of Individual Psychology*, Cilt 54, No. 3, Sonbahar 1998, ss. 338-339, 341.

doğru olmayacaktır. Bu örnekte de görüldüğü gibi, antropologlar ve tarihçiler ırkçılık ile kabilecilik ya da etno-merkezcilik arasında bir ayırımı gitmektedirler.¹⁸⁴

Kültürün harika bir şey olduğu yönündeki çoğunluk görüşlerine karşı, kültürler arasındaki üstünlük düşüncesinin kültürün olumsuz yönü olduğu söylenebilir. Toplum düşüncesi kültüre üstün gelir. Eğer bir kültür nefret, hakimiyet, cezalandırıcılık gibi özellikler taşıyor ise o zaman patolojik olarak görülmelidir. Kültürel kitlesel psikopatoloji örnekleri arasında Hitler'in Almanyası, ABD'nin Amerikan yerlileri ile Afrikalılara yönelik muamelesi, Azteklerin kurban etme ritüelleri, Moğolların Asya'daki katliamları gösterilmektedir.¹⁸⁵

Kimlik Krizi

Soykırımın temelinde, diğer gruplara karşı kendi grubu adına hareket eden bireyler bulunur. Bir başka ifadeyle, soykırımın kalbinde kimlik bulunur. Kimlik kavramı, soykırımı açıklamak için önemlidir. Soykırım ne kadar nefret suçu ise bir o kadar da kimlik suçudur.¹⁸⁶

122

Hoşgörü, Batılı toplumların başlıca özelliği gibi görülmektedir. En fazla malî yardım yapanlar, en fazla göçmen ve mülteci kabul edenler onlardır. İnsan haklarına saygı göstermeyi, ayrımcılık yapmamayı gerektiren tüm hukuki belgelerde imzaları vardır. Ancak son yıllarda farklılara karşı sert tutumlar artmakta, aşırı sağ siyasi hareketler yükselmektedir. Bu tür sorunların en fazla görüldüğü ülkeler, aynı zamanda kimlik sorunlarının da yaşandığı toplumlardır. Kendilerine güvenden yoksun olan bu toplumlar, farklı kültürden olan insanların talepleri nedeniyle kimliklerini kaybetme endişesi taşımakta, böylece saldırganlaşmaktadırlar.¹⁸⁷

Kimlik miti bir kez benimsendiğinde, iç farklılıklar ve dalgalanmalar kültürel ayrışma olarak yorumlanır ve aidiyetler çerçevesinde marjinalleştirmeler yapılır.¹⁸⁸ Düşmanlıklar ve saldırganlıklar da bu şekilde ortaya çıkar. Kimliğin

184 Dinesh D'Souza, "Is Racism a Western Idea?", *American Scholar*, Cilt 64, No. 4, Sonbahar 1995, ss. 520-521.

185 Fred J. Hanna, "A Transcultural View of Prejudice, Racism, and Community Feeling: The Desire and Striving for Status", *The Journal of Individual Psychology*, Cilt 54, No. 3, Sonbahar 1998, s. 343

186 David Moshman, "Us and Them: Identity and Genocide", *Identity: An International Journal of Theory and Research*, Cil 7, No. 2, 2007.

187 Borooh K. Vanil ve Mangan John, "Multiculturalism versus Assimilation: Attitudes towards Immigrants in Western Countries", *International Journal of Economic Sciences and Applied Research*, Cilt 2, No. 2, s. 34.

188 Wendy C. Hamblet, "The Crisis of Meanings: Could the Cure be the Cause of Genocide?", *Journal of Genocide Research*, Cilt 5, No. 2, Haziran 2003, s. 246.

doğrudan soykırıma sebep olduğunu ileri süren Moshman soykırımın bazı aşamalardan geçtiğini ileri sürer: İkilikleştirme (*dichotomization*), insanlıktan çıkma (*dehumanization*), tahrip etme (*destruction*), inkar (*denial*).¹⁸⁹

İkilikleştirme, toplumsal ve kültürel kavrayışların inşa edilmesidir. Bu süreçte az sayıda boyut insanların kimliklerini belirler. Ancak nihai aşamada boyutlardan biri, diğerlerine göre daha fazla ön plana çıkarılır. Böylece kimin ne olduğu iki kategoriye indirgenmiş olur. Bu ikilikleştirmeye her zaman itiraz eden birileri ortaya çıkar. Bu kişiler, kendilerini ve diğerlerini birden fazla boyut içinde sınıflandırır. İkilikleştirme hâkim geldikçe, alternatif kimlikler de giderek daha fazla marjinalleştirilir ve kötülenir. Sonuçta da “biz” olmayanlar “onlar” olur. Holokosta giden yol da benzer bir ikilikleştirme süreci izlemiştir. 20. yüzyılın başlarında Almanya’da yaşayan Yahudiler büyük ölçüde asimile olmuşlardı ve kendilerini Yahudi inancına sahip Almanlar olarak görmekteydiler. İkilikleştirme bir süreç değil bir başlangıç noktası olarak kabul edilmelidir. “Onlar kimdir” sorusuna cevap aranırken “biz kimiz” sorusu sorulur ve bu sorulara verilen cevaplar onlara ne yapılabacağına karar verilirken bize rehberlik eder.

Bazı durumlarda kimlikler damgalanır, aşırı durumlarda insanlıktan çıkarılır. İnsanlıktan çıkış sürecinde dışarıdaki grubun üyeleri “kişi” statüsünden mahrum edilir. “Farklı kimliklere sahip olan insanlar” şeklinde bir düşünce olmaz; aksine onlar, insan altı/insan dışı/insan karşıtı grubun unsurları olarak görülürler. Yahudi inancına sahip Almanlar önce “Yahudi” olarak görülmeye başlamışlardır, çünkü bu şekilde tam Alman değillerdir. Daha sonra “tam insan” olmadıkları düşüncesi kabul görmüş, sonrasında ise “insanlık dışı kitleler” olarak değerlendirilmişlerdir. Hitler’e göre, “Yahudiler insan değildi”.

İnsanlıktan çıkarma sürecinde kullanılan dil çok kapsamlıdır. İnsanlıktan çıkarılan grubun üyeleri “yabani ot, sıçan, haşarat, köpek, inek, virüs, kurt, mikrop, parazit, veba, zararlılar, yılan, örümcek, bit, çekirge, hamam böceği, kanser hücresi, tümör” gibi isimlerle adlandırılırlar. Biyolojik olmayan şekillerde kullanılan sıfatlar arasında ise “kâfir, barbar, yabani, yıkıcı, terörist” vardır. Bu görüşe göre, öteki grubun üyeleri sadece farklı olmayıp aynı zamanda tam insan da olmadıklarından, diğer bir ifadeyle hamamböceklerine, parazitlere, bitlere karşı ahlakî sorumluluklar olmadığından, onların haklarına saygı duyulması da söz konusu olamaz; kâfirlere/teröristlere/yıkıcılara yapılanlarla ilgili olarak hiçbir ahlakî sınır da olamaz. İşte soykırımı mümkün

189 David Moshman, “Us and Them: Identity and Genocide”, *Identity: An International Journal of Theory and Research*, Cil 7, No. 2, 2007, s. 116.

hale getiren, kimliklerin ikilikleştirilmesi ve arkasından ötekinin “daha az insan” veya “insan dışı” olarak kavramsallaştırılmasıdır. İkilikleştirme insanlıktan çıkarmayı getirir, insanlıktan çıkarma yok etmeye sebep olur; sonra da ahlakî değerlerimiz ve kimliklerimiz inkâr süreçleri ile yeniden elde edilir.¹⁹⁰

Güvensizlik, Korkular, Kaygılar

Avrupa ve Amerikan kültürünün uygun bir akıl sağlığı ve esenlik tanımlaması üzerinde uzlaşmadığını düşünen Hanna, böyle bir tanımlama olsaydı, çok daha az önyargı ve statü arzusunun olacağını ileri sürmektedir.¹⁹¹ Önyargı, bir grubun üyelerine veya bütün bir gruba yönelik, genellikle ırk, etnisite, cinsiyet ve din farklılıkları gibi nedenlere dayanarak düşmanlığı ifade etmektedir. Önyargı, sahibi için rasyonel olmayan bir işlevi yerine getirir. İnsanların arkasından olumsuz özellikleri doğrultusunda konuşmak, temas kurmaktan kaçınmak, dışlamak ve fiziksel saldırıya kadar gidebilmektedir. Nihai ve en aşırı noktası, bu kişilerin imha edilmesine kadar gider.¹⁹²

“Öteki”den korku, bir topluluktan dışlanma korkusunun, daha açık bir ifadeyle kimlik kaybı endişesinin bir sonucudur. Bu kişiler kendini korumak için ayrı hayatların kurulması kararını alır, temas ortadan kaldırılır, fiziksel sınırlar çizilir, duygusal olarak da ötekiden uzaklaşma gerçekleşir.¹⁹³

Toplum içinde toplumsal etkisi yüksek olan ve isteklerini tatmin edebilenler değil, diğerleri “ötekiler”le daha çok sorun yaşarlar. İsteklerini yerine getirememenin verdiği tatminsizlik ve bunun sonucu saldırganlık diğer grupların diğer üyelerine yönlendirilir. Örneğin nazi propagandası, yerine getirilemeyen arzuları, hayal kırıklıklarını kullanmıştır.¹⁹⁴

Önyargının ve dışlamanın temelinde korku, kendine güvensizlik, zayıflık gibi duygular bulunmaktadır. Hitler, zengin, birçok alanda başarılı ve etkili olan Yahudilerin gücünden korkmuş, Le Pen “tersine sömürgeleştirme

190 David Moshman, “Us and Them: Identity and Genocide”, *Identity: An International Journal of Theory and Research*, Cilt 7, No. 2, 2007, ss. 118-131.

191 Fred J. Hanna, “A Transcultural View of Prejudice, Racism, and Community Feeling: The Desire and Striving for Status”, *The Journal of Individual Psychology*, Cilt 54, No. 3, Sonbahar 1998, s. 342.

192 John T. Salvendy, “The Dynamics of Prejudice in Central Europe”, *International Journal of Psychotherapy*, Cilt 4, No. 2, 1999, s. 145.

193 John T. Salvendy, “The Dynamics of Prejudice in Central Europe”, *International Journal of Psychotherapy*, Cilt 4, No. 2, 1999, s. 147.

194 John T. Salvendy, “The Dynamics of Prejudice in Central Europe”, *International Journal of Psychotherapy*, Cilt 4, No. 2, 1999, s. 149.

sürecindeyiz” derken İslam kültürünün Fransız kültürüne hâkim olmasından endişelenmiştir. Benzer şekilde, Avrupa’da Türkiye’nin Avrupa Birliği üyesi olmasını istemeyenler arasında da Türkiye’nin gücünden ve etkin kültüründen duyulan kaygı rol oynamaktadır. Bu konuda Avusturya’nın önde gelen gazetelerinden biri “madem üye yapacaktık, o halde neden Viyana’yı savunduk?” şeklindeki sözleri ile Türkiye’nin işgal olasılığından korktuğunu göstermektedir.

Ekonomi

İnsanlığa karşı suçların işlenmesinde ekonominin etkisinin bulunduğunu da belirtmek gerekir. Özellikle sömürgecilik ve kölelik sistemleri en azından başlangıç döneminde büyük ölçüde ekonomi ile bağlantılı olmuştur. Üstün ırka alan açma amacının içinde ekonomik olarak yayılma, üstün ırkın refahını artırma isteği bulunmuştur. Sömürge güçleri ekonomik sistemler kurmuşlardır. Sömürge halkları ile ilişkiler eşit ortaklık çerçevesinde değil boyun eğdirme şeklinde kurulmuş, hatta bilindiği üzere yok etmeye kadar gitmiştir.¹⁹⁵ Köleliğin yasaklanmasında her ne kadar ahlaki sorgulamaların etkisi olmuşsa da, aslında bu sistemin işlevselliğini yitirmiş olmasının payını küçümsemek gerekir.

Haklılık İnancı ve Gerekçeler

Avrupa toplumlarının kendi haklılıklarına ve yayılmacılığın kendi kaderleri olduğuna inanmaları, genişlemek ve yayılmak için ideolojik alt yapı oluşturmuştur. 19. yüzyılda sosyal Darwinizmin etkisi, sadece sömürge güçleri ve halkları arasında değil, ayrıca güçlü sömürge imparatorluklarının kendi arasında da hiyerarşi, rekabet ve üst-alt düşüncelerine neden olmuştur. Öte yandan sömürge halklarının karmaşa içinde yaşayan tehlikeli insanlar olduğu düşüncesinden yola çıkarak, medenileştirilmeleri gerektiğine inanmışlardır. Avrupalıların medenileştirme misyonu düşüncesi, sadece işgal ve sömürgeciliği değil, aynı zamanda yerli halkların istismar edilmesini de meşrulaştırmıştır.¹⁹⁶

Arendt, toplama kamplarının sadece yok etmeye değil aynı zamanda

195 Jürgen Zimmerer, “The Birth of the Ostland out of the Spirit of Colonialism: A Postcolonial Perspective on the Nazi Policy of Conquest and Extermination”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005.

196 Jürgen Zimmerer, “The Birth of the Ostland out of the Spirit of Colonialism: A Postcolonial Perspective on the Nazi Policy of Conquest and Extermination”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005, ss. 203-205.

bilimsel olarak kontrol altında tutulan şartlar altında insanı hayvanların bile olmadığı ölçüde sadece “şey”e dönüştürmeye hizmet ettiğini ileri sürmüştür.¹⁹⁷ Moshman’ın yukarıda da belirtilen görüşü çerçevesinde “öteki” olan grubun üyeleri insanlıktan çıkarılıp “şeyler”e dönüştürüldüğünde kötü muamele, sömürme, işkence hatta imha çok daha kolaylıkla gerçekleştirilebilmektedir.

Haklılık gerekçesi bulunurken yerlilerin saldırgan oldukları yönünde de çeşitli savlar ileri sürülmüştür. Toprakları işgal edilen, mallarına el konulan insanların savunmak üzere verdikleri tepki saldırganlık olarak değerlendirilmiş ve böylece bastırılmayı hak ettikleri görüşü benimsenmiştir. Örneğin bugünkü Haiti ve Dominik Cumhuriyetlerini kapsayan topraklardaki köyler yakılmış, harap edilmiş ve bölge insanların yaşam biçimleri ortadan kaldırılmıştır. Kalan insanlar ya öldürülmüş ya da köle olarak çalışmaya zorlanmıştır. Öldürülmeyen pek çok kişi, kendi bağımsızlık sisteminde bulunmayan Avrupa hastalıklarına dayanamamaya ölmüştür. Bu psikolojik ortamda çoğu yerli çocuk sahibi olmayı durdurmuş, hatta yeni doğan bebeklerini öldürmüştür. 1492 yılında milyonlarca ifade edilen nüfusun 1500’ün ortalarında sınıra geldiği ileri sürülmektedir. Bu felaket, sadece bunu yapan İspanyollar tarafından değil, diğer Avrupalılar tarafından da onaylanmıştır. İngiliz filozof John Locke, *Two Treaties on Civil Government* adlı eserinde asi yerlilerin “insanlığa savaş açtığı” bu nedenle de tıpkı bir aslan ya da kaplan gibi yok edilmeleri gerektiğini yazmıştır.¹⁹⁸

Sonuç

Avrupa’nın “oluşturulması” (William Bartlett “oluşturma” yerine “*fabrication*” kelimesini kullanmaktadır) “homojenleştirme” ve aynı yaşam tarzlarının, toplumsal ilişkilerin, tarım tekniklerinin, maddi kültür unsurlarının ve hayal gücünün kopyalanması çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, farklılıklar yerine tek düzelige boyun eğme söz konusu olmuştur. Sınırlar çizilmiş, yayılma süreci sömürgeleştirme bağlamında gerçekleştirilmiştir.¹⁹⁹

197 Hannah Arendt, *Origins of Totalitarianism*, ss. 437-438’den aktaran Vinay Lal, “The Concentration Camp and Development: The Past and Future of Genocide”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005, s. 230.

198 David Moshman, “Us and Them: Identity and Genocide”, *Identity: An International Journal of Theory and Research*, Cilt 7, No. 2, 2007, s. 125.

199 Gianluca Bocchi ve Mauro Ceruti, *Solidarity or Barbarism A Europe of Diversity Against Ethnic Cleansing*, Alfonso Montuori (çev.), Peter Lang, New York, 1997, s. 41.

Sonuçta, çeşitlilik ve saflık arasındaki çatışma Avrupa'yı bir savaş alanı haline getirmiştir.²⁰⁰

II. Dünya Savaşı'nın felaketi, özellikle de Holokost, Avrupalıların sahip olduğu homojenlik isteği, ırkçılık düşünceleri, üstünlük duyguları gibi eğilimlerini bir süre için bastırmaya yetmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve dünyanın birçok yerinde kimlik krizlerinin ortaya çıkması ile Avrupa'daki bastırılmış aşırı görüşler yeniden su yüzüne çıkmıştır. Avrupa tarihinde en fazla zulüm gören grup olan Yahudiler ise bu uyanıştan fazla zarar görmemişlerdir. Anti-semitizmin, anti-semitizmi çağrıştıracak simgelerin ve Holokostu inkâr etmenin yasak olması, üstelik Yahudilerin çok daha az sayıda olmaları gibi sebepler Yahudileri bir kez daha günah keçisi olmaktan kurtarmıştır. Ancak bu sefer de, sayıları giderek çoğalan ve asimile olmayarak farklılıklarını belirgin bir şekilde sürdüren Müslümanlar Yahudilerin yerine geçmiştir. Bugün gelinen noktada ayrımcılık, ırkçılık, yabancı düşmanlığı gibi düşüncelerin yükselişte olması nedeniyle karanlık çağa geri dönme tehlikesi olduğuna yönelik çağrılar yapılmaktadır.

Psikolojide genel kanı, toplumların geçmişlerindeki kötü deneyimlerle yüzleşmedikçe geleceğe başarılı geçiş yapamayacakları yönündedir.²⁰¹ Avrupalılar, hâlâ kendilerinden farklı oldukları için “üçüncü dünya” olarak adlandırdıkları toplumlara uyguladıkları mezalimler nedeniyle kendilerini haklı görme eğilimindedirler. Sömürge geçmişinin sorgulanması, aslında şerefli ve güçlü bir imparatorluk tarihinin sorgulanması olarak algılandığından vatan hainliği olarak değerlendirilmektedir. Fransa'nın eski cumhurbaşkanlarından François Mitterand, II. Dünya Savaşı sırasında nazilerin işbirlikçisi Vichy hükümetinin liderliğini yapan Mareşal Pétain'in mezarına çiçek koyabilmiştir. Fransa'nın bir diğer cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın Vichy hükümetinin Holokost'a destek vermesini bir günah olarak değerlendirmesi 1995 yılını bulmuştur.²⁰²

Avrupa tarihinde insanlığa karşı suçların yaşanmasını kolaylaştıran demokrasi “sorunu”, homojen toplum arzusu, Batı değerlerinin evrensel olduğu inancı, haklılık inancı, üstünlük duygusu, ırkçılık, güvensizlik ve korkular, kimlik krizi, milliyetçilik ve ekonomik sömürme gibi tüm nedenler hâlâ canlılığını

200 Gianluca Bocchi ve Mauro Ceruti, *Solidarity or Barbarism A Europe of Diversity Against Ethnic Cleansing*, Alfonso Montuori (çev.), Peter Lang, New York, 1997, s. 35.

201 Rhoda E. Howard-Hassmann ve Mark Gibney, “Apologies and the West”, *The Age of Apology. Facing Up to the Past*, Mark Gibney, Rhoda E. Howard-Hassmann, Jean-Marc Coicaud ve Niklaus Steiner (der.), University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2008, s. 1.

202 Anatoly M. Khazanov ve Stanley G. Payne, “How to Deal with the Past?”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, Cilt 9, No. 2-3, Haziran-Eylül 2008, s. 414.

korumaktadır. Bu durum, bu suçların yeniden işlenme olasılığının bulunduğunu, hatta belki de işlenmekte olduğunu göstermektedir.

1990'lı yılların, Soğuk Savaş sona ermiş olduğu düşüncesi ile dünyanın barışa kavuştuğu yıllar olacağı beklentisi vardı. Ancak çok sayıda çatışma ve savaş yaşanmış, hâlâ da yaşanmaktadır. Bu savaşların çoğu kimlik nedeniyle gerçekleşmiş, Sırplarla Boşnaklar, Hutularla Tutsiler gibi arkadaşlar, aile üyeleri birbirlerine düşman hale gelmiştir. Bu çatışmalarda başlıca hedef siviller olmaktadır. İnsanlığa karşı suçlar dünyanın birçok yerinde hâlâ meydana gelmektedir.

BİBLİOGRAFYA

AKTAN, Gündüz: "AB'nin İslam'la Sorunu", 24 Ekim 2001, *Açık Kriptolar*, Aşina, Ankara, 2008.

AKTAN, Gündüz: "Avrupada Irkçılığın Kökenleri", *Ermeni sorunu. Temel Bilgi ve Belgeler*, Ömer Engin Lütem (der), Genişletilmiş 2. Baskı, Terazi Yayıncılık, Ankara, 2009.

AKTAN, Gündüz: "Irkçılık Konferansı", 10 Eylül 2001, *Açık Kriptolar*, Aşina, Ankara, 2008.

ALBRECHT, Hans-Jörg: "Ethnic Minorities. Crime and Criminal Justice in Europe", Frances Heidensohn and Martin Farrell (der.), *Crime in Europe*, Routledge, Londra ve New York, 1991.

ALLARDYCE, Gilbert: "What Fascism Is Not: Thoughts on the Deflation of a Concept", *The American Historical Review*, Cilt 84, No. 2, Nisan 1979.

ANTLIFF, Mark: "Fascism, Modernism, and Modernity", *The Art Bulletin*, Cilt 84, No. 1, Mart 2002.

BALL, Margaret M.: "The Leadership Principle in National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Cilt 3, No. 1, Ocak 1942.

BATAILLE, Georges ve Carl R. LOVITT: "The Psychological Structure of Fascism", *New German Critique*, No. 16, (Kış, 1979).

BAUMAN, Zygmunt: "Making and Unmaking of Strangers", Sandro Fridlitzius ve Abby Peterson (der.), *Stranger or Guest? Racism and*

Nationalism in Contemporary Europe, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1996.

BETZ, Hans-Georg: “The Two Faces of Radical Right-Wing Populism in Western Europe”, *The Review of Politics*, Cilt 55, No. 4, Sonbahar 1993.

BILLIG, Michael: “Socio-Psychological Aspects of Nationalism: Imagining Ingroups, Others and the World of Nations”, *Nationalism, Ethnicity and Cultural Identity in Europe*, Keebet von Benda-Beckmann ve Maykel Verkuyten (der.), ERCOMER, Utrecht University, The Netherlands, 1995.

BOCCHI, Gianluca ve Mauro CERUTI: *Solidarity or Barbarism A Europe of Diversity Against Ethnic Cleansing*, Alfonso Montuori (çev.), Peter Lang, New York, 1997.

BONILLA-SILVA, Eduardo: “Rethinking Racism: Toward a Structural Interpretation”, *American Sociological Review*, Cilt 62, No. 3, Haziran 1997.

CALLAN, Eamonn: “The Ethics of Assimilation”, *Ethics*, No. 115, Nisan 2005.

CARD, Claudia: “Genocide and Social Death”, *Hypatia*, Cilt 18, No. 1, Kış 2003.

CASSESE, Antonio: *Inhuman States Imprisonment, Detention and Torture in Europe Today*, Polity Press, Cambridge, 1996.

CLAYTON, Anthony: *The Wars of French Decolonization*, Longman, Londra ve New York, 1994.

D’SOUZA, Dinesh: “Is Racism a Western Idea?”, *American Scholar*, Cilt 64, No. 4, Sonbahar 1995.

DALY, John Patrick: *When Slavery was Called Freedom*, The University Press of Kentucky, Kentucky, 2002.

DEÁK, István: “A Somewhat Pessimistic View of Charles Ingrao’s Understanding Ethnic Conflict in Central Europe”, *Nationalities Papers*, Cilt 27, No. 2, 1999.

EASTON, Stewart C.: *The Twilight of European Colonialism*, Bradford&Dickens, Londra, 1960.

EVERETT, Susanne: *History of Slavery*, Grange Books, Londra, 1997.

FEKETE, Liz: "Anti-Muslim Racism and the European Security State", *Race & Class*, Cilt 46, No. 1, 2004.

GINI, Corrado: "The Scientific Basis of Fascism", *Political Science Quarterly*, Cilt 42, No. 1, Mart 1927.

HALL, Ronald E. Ve Jonathan LIVINGSTON: , "Psychological Colonization: The Eurocentrism of Sociology vis-à-vis Race", *Current Sociology*, Cilt 51, No. 6, Kasım 2003.

HAMBLET, Wendy C.: "The Crisis of Meanings: Could the Cure be the Cause of Genocide?", *Journal of Genocide Research*, Cilt 5, No. 2, Haziran 2003.

HANNA, Fred J.: "A Transcultural View of Prejudice, Racism, and Community Feeling: The Desire and Striving for Status", *The Journal of Individual Psychology*, Cilt 54, No. 3, Sonbahar 1998.

HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich: *The Philosophy of History*, J. Sibree (Almancadan çev.), Dover Publications, New York, 1956.

HOWARD-HASSMANN, Rhoda ve Mark GIBNEY: "Apologies and the West", *The Age of Apology. Facing Up to the Past*, Mark Gibney, Rhoda E. Howard-Hassmann, Jean-Marc Coicaud ve Niklaus Steiner (der.), University of Pennsylvania Pres, Philadelphia, 2008.

HUSAIN, Fatima ve Margaret O'BRIEN: "Muslim Communities in Europe: Reconstruction and Transformation", *Current Sociology*, Cilt 48, No. 4, Ekim 2000.

JENKINS, Brian: *Nationalism in France: Class and Nation since 1789*, Routledge, Londra ve New York, 1990.

KECMANOVIC, Dusan: *The Mass Psychology of Ethnonationalism*, Plenum Press, New York ve Londra, 1996.

KEDOURIE, Elie: *Nationalism*, Üçüncü Baskı, Hutchinson, Londra vd., 1966.

KHAZANOV, Anatoly M. ve Stanley G. PAYNE: “How to Deal with the Past?”, *Totalitarian Movements and Political Religions*, Cilt 9, No. 2-3, Haziran-Eylül 2008.

KIERNAN, Victor: *The Lords of Human Kind*, Serif, Londra, 1995.

KITCHEN, Martin: “August Thalheimer’s Theory of Fascism”, *Journal of the History of Ideas*, Cilt 34, No. 1, Ocak-Mart 1973.

KIVISTO, Peter: “What is the Canonical Theory of Assimilation? Robert E. Park and His Predecessors”, *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, Cilt 40, No. 2, İlkbahar 2004.

KLEIN, Herbert S.: *The Atlantic Slave Trade*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

KRISHNAMURTI, J.: *J. Freedom from the Known*, HarperSanFrancisco, New York, 1969.

LABANCA, Nicola: “Colonial Rule, Colonial Repression and War Crimes in the Italian Colonies”, *Journal of Modern Italian Studies*, Cilt 9, No. 3, 2004.

LAGO, Enrico Dal ve Constantina KATSARI: *Slave Systems. Ancient and Modern*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

LAL, Vinay: “The Concentration Camp and Development: The Pasts and Future of Genocide”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005.

LURAGHI, Raimondo: *Sömürgecilik Tarihi*, Cilt I, Kitap Deyince Yayınları, 2000.

Luttet contre l’Esclavage, UNESCO, 2004.

LÜTEM, Ömer Engin (der.): 1946 Nürnberg Mahkemesi’nin Kurucu Anlaşması ve Mahkeme’nin Kararına göre Uluslararası Hukuk İlkeleri, *Ermeni Sorunu. Temel Bilgi ve Belgeler*, Genişletilmiş 2. Baskı, Terazi Yayıncılık, Ankara, 2009.

MCMILLAN, James F.: *Twentieth Century France: Politics and Society 1989-1991*, Edward Arnold, Londra, 1992.

MOORE, Robert I.: *La Persecution Sa Formation en Europe X.-XIII. Siècle*, Catherine Malamoud (çev.), Les Belles Lettres, Paris, 1991.

MOSHMAN, David: "Us and Them: Identity and Genocide", *Identity: An International Journal of Theory and Research*, Cilt 7, No. 2, 2007.

MOSSE, G. L.: "The Mystical Origins of National Socialism", *Journal of the History of Ideas*, Cilt 22, No. 1, Ocak-Mart 1961.

MUSTERD, Sako: "Social and Ethnic Segregation in Europe: Levels, Causes, and Effects", *Journal of Urban Affairs*, Cilt 27, No. 3.

NIRENBERG, David: *Communities of Violence. Persecution of Minorities in the Middle Ages*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1996.

PAULY, Robert J. Jr.: *Islam in Europe: Integration or Marginalization?*, Ashgate, Aldershot, 2004.

PAXTON, Robert O.: "The Five Stages of Fascism", *The Journal of Modern History*, Cilt 70, No. 1, Mart 1998.

PETERS, Edward: *Torture*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1996.

PETERSON, Abby: "Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe" Sandro Fridlitzius ve Abby Peterson (der.), *Stranger or Guest? Racism and Nationalism in Contemporary Europe*, Almqvist & Wiksell International, Stockholm, 1996.

RAYNAUD, Philippe ve Stéphane RIALS (yayına hazırlayan): İsmail Yerguz vd. (çev.), *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, İletişim, İstanbul, 2003.

ROBERTS, David D.: "How Not to Think about Fascism and Ideology", *Journal of Contemporary History*, Cilt 35, No. 2, Nisan 2000.

RYDGREN, Jens: "Meso-level Reasons for Racism and Xenophobia Some Converging and Diverging Effects of Radical Right Populism in France and Sweden", *European Journal of Social Theory*, Cilt 6, No. 1, 2003.

SAID, Edward: *Orientalism*, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1978.

- SALVENDY, John T.: "The Dynamics of Prejudice in Central Europe", *International Journal of Psychotherapy*, Cilt 4, No. 2, 1999.
- SARICA, Murat: *100 Soruda Siyasî Düşünce Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1999.
- SAUER, Wolfgang: "National Socialism: Totalitarianism or Fascism?", *The American Historical Review*, Cilt 73, No. 2, Aralık 1967.
- SCALES, Len: "Bread, Cheese and Genocide: Imagining the Destruction of Peoples in Medieval Western Europe", *History*, Cilt 92, No. 307, Temmuz 2007.
- SETON-WATSON, Hugh: "Fascism, Right and Left", *Journal of Contemporary History*, Cilt 1, No. 1, 1966.
- SEWELL, William H. Jr.: "Ideologies and Social Revolutions: Reflections on the French Case", T.C.W. Blanning (der.), *The Rise and Fall of the French Revolution*, The University of Chicago Pres, Chicago ve Londra, 1996.
- SILVERMAN, Maxim: *Deconstructing the Nation. Immigration, Racism and Citizenship in Modern France*, Routledge, Londra ve New York, 1992.
- SNIDERMAN, Paul M., Thomas PIAZZA, Philip E. TETLOCK, Ann KENDRICK: "The New Racism", *American Journal of Political Science*, Cilt 35, No. 2, Mayıs 1991.
- SZAZ, Zoltan Michael: "The Ideological Precursors of National Socialism", *The Western Political Quarterly*, Cilt 16, No. 4, Aralık 1963.
- ŞENEL, Alâeddin: *Çağdaş Siyasal Akımlar*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2001.
- TÜRKÖNE, Mümtaz'er (ed.): *Siyaset*, Lotus, Ankara, 2003.
- VAN KONINGSVELD, Pieter Sjoerd: "Müslüman Varlığına Avrupa'nın Tepkisi", *Avrupa ve Amerika Müslümanları*, Shireen Hunter ve Huma Malik (der.), Can Demirkan, Deniz Öktem, Ercüment Asil, Asma Mermer (çev.), Gelenek, İstanbul, Temmuz 2003.
- VANIL, Borooah K. Ve Mangan JOHN: "Multiculturalism versus Assimilation: Attitudes towards Immigrants in Western Countries",

International Journal of Economic Sciences and Applied Research, Cilt 2, No. 2.

VERNON, Richard: “What is Crime Against Humanity?”, *The Journal of Political Philosophy*, Cilt 10, No. 3, 2002.

VIGILANT, Linda: “Race and Biology”, *Global Convulsions Race, Ethnicity, and Nationalism at the End of the Twentieth Century*, Winston A. Van Horne (der.), State University of New York Press, New York, 1997.

VIVARELLI, Roberto: “Interpretations of the Origins of Fascism”, *The Journal of Modern History*, Cilt 63, No. 1, Mart 1991.

WELDON, Steven A.: “The Institutional Context of Tolerance for Ethnic Minorities: A Comparative, Multilevel Analysis of Western Europe”, *American Journal of Political Science*, Cilt 50, No. 2, Nisan 2006.

WINOCK, Michel: *Nationalism, Anti-Semitism, and Fascism in France*, Jane Marie Todd (çev.), Stanford University Press, California, 1998.

WOLFF, Stefan: “Can Forced Population Transfers Resolve Self-determination Conflicts? A European Perspective”, *Journal of Contemporary European Studies*, Cilt 12, No.1, Nisan 2004.

WYMAN, Katrina Miriam: “Is There a Moral Justification for Redressing Historical Injustices?”, *Vanderbilt Law Review*, Cilt 61, No. 127, 2008.

YAYLA, Atilla: *Siyasi Düşünce Sözlüğü*, Liberte, Ankara, 2003.

YÜRÜKEL, Sefa M.: *The History of Genocide I*, Near East Publishing, Lefkoşa, Kasım 2004.

ZELDIN, Theodore: *France: 1848-1945*, II. Cilt, Clarendon Press, Oxford, 1977.

ZIMMERER, Jürgen: “The Birth of the Ostland out of the Spirit of Colonialism: A Postcolonial Perspective on the Nazi Policy of Conquest and Extermination”, *Patterns of Prejudice*, Cilt 39, No. 2, 2005.

ZOLBERG, Aristide R. ve Long Litt WOON: “Why Islam is like Spanish: Cultural Incorporation in Europe and the United States”, *Politics & Society*, Cilt 27, No. 1, Mart 1999.